

PAGINI LITERARE

An. VI, Nr. 7—12

Iulie — Decembrie 1939

S U M A R U L

GRIGORE POPA: Artă și valoare	— — — — —	193
TEODOR MURĂȘANU: Poemul Câmpiei, Urcuș	— — — — —	202
V. BENEȘ: Amo, amas, amat...	— — — — —	205
DORIN SPERANTIA: Preludii de Debussy	— — — — —	218
M. BENIUC: Ziua-și mână'n fugă calul șarg, In trupul livezii, Pe inima 'n derivă	— — — — —	220
AL. NEGURĂ: Cântec, Cântec trist și Voluptate	— — — — —	222
CONSTANTIN STELIAN: Poeme din Charles Baudelaire	— — — — —	223

CRONICA LITERARĂ

ROMULUS DEMETRESCU: I. E. Torouțiu: Studii și documente Literare, vol. II; („Junimea“, „Literatura și Arta Română	— — — — —	262
--	-----------	-----

IDEI - OAMENI - FAPTE

ION I. RUSU: Platon: Fedru, trad. de Șt. Bezdechi, editura RAM, Aninoasa-Gorj, 1939.	— — — — —	235
OCTAVIAN DĂNILĂ: Actualitatea lui Nietzsche — note pe marginea cărții „Nietzsche de Henrich Mann.	— — — — —	237
EMIL ISAC: Scrisoare lui T. M.	— — — — —	239

INSEMNĂRI

NICOLAE MOCANU: Folklor dela moșii din Scărișoara	— — — — —	241
TEODOR MURĂȘANU: Summi Pontificatus. — Aurel Esca. — Amintirea lui Serghei Esenin. — Pentru reconcilierea publicului cu poezia. — „Convorbiri Literare“ închinat lui Eminescu. — F. E. Sillanpaa. — Instrucțiuni pentru cola- boratori. — Inter arma	— — — — —	242
Sumarul anilor 1938 — 1939	— — — — —	250

PAGINI LITERARE

Ingrijite de: **V. Beneș, M. Beniuc, Romulus Demetrescu,
Teodor Murășanu, Grigore Popa, Yvonne Rossignon**

La Redacția noastră se pot comanda :

„Pagini Literare”, An. I,	— 120 lei franco
„Pagini Literare”, An. II,	— 120 ” ”
„Pagini Literare”, An. III,	— 180 ” ”
„Pagini Literare”, An. IV,	— 180 ” ”
„Pagini Literare”, An. V,	— 240 ” ”
„Pagini Literare”, An. VI,	— 240 ” ”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ABONAMENTUL:

În țară pentru particulari	Lei 240.—	anual
” ” ” școli și biblioteci ”	400.—	”
” ” ” aut. și instituțiuni ”	600.—	”
” străinătate	800.—	”
Abonament de sprijin	1.000.—	”

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal.

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

ARTĂ ȘI VALOARE

Lucian Blaga a devenit atât de al nostru și atât de legat de soarta viitoare a filosofiei românești încât nu mai socotim necesar ca să însoțim numele cărților sale cu subtiluri întregitoare și explicative. Și apoi caracterul net, drept și revelator al intuițiilor sale metafizice, din care țâșnesc luminșurile adevărului ca plesnele apei din fântânile săritoare, ne dispensează și mai mult de penibile și nule eforturi de circumscriere și integrare istorică. Lucian Blaga creiază direct și explosiv. El pleacă dela intuițiile personale, legate prin o mie și unu de fire de canavaua propriei sale experiențe. Această constatare o considerăm absolut fundamentală pentru noua sa lucrare „Artă și Valoare”. Și iată de ce: în această mare și sportoare încercare de legitimare metafizică a artei și a valorilor în general, unică în câmpul esteticii contemporane, Lucian Blaga se întemeiază pe datele imediate ale intuiției și gustului său artistic, deloc pe informațiile sălcii de care gem atâtea inutile tratate de sferodocță estetică academică. Natural, în acest punct esteticianul Blaga a fost ajutat nespus de rodnic de poetul cu acelaș nume.

Un al doilea fapt ce se cere insistent subliniat, înainte de a purcede la prezentarea cărții despre care vorbim, este următorul: vederile despre artă și valori ale lui Lucian Blaga nu sunt decât aspecte fermecătoare din peisajul metafizic al viziunii sale totalitare despre rosturile omului în lume. Prin urmare, estetica lui crește sub semnul tutelar al întregului, din necesitatea unei concepții globale duspre lume și viață. Aceasta însemnează, — ce nobilă sfidare a mediocrității estetice psihologizante! —, că estetica lui Lucian Blaga se hrănește din rădăcini metafizice.

Grație acestei aure metafizice, autorul va putea aduce în fața tribunalului său estetic multe din teoriile prezente și trecute, judecându-le în funcție de alte perspective, alte adâncimi și alte criterii. Sunt perspectivele, adâncimile și criteriile esteticii blagiene, asupra căreia vom stăruii în cele următoare.

Atragem însă riguros atențiunea că numai în acest fel apropiată, estetica lui Lucian Blaga își desvăluie înalta ei putere edificatoare. Altfel, adică măsurată din altă perspectivă decât cea metafizică sau în afară de viziunea totală căreia i se integrează și pe care o integrează, la rândul ei, cu mult spor de lumină, ea își

pierde accentele de gravă și acuzată originalitate. În acest sens, Blaga, ca și alți gânditori de mare potență creatoare, te obligă să înveți a-l ceti. Explicația acestei afirmații e simplă: Lucian Blaga nu adună argumente din cărți, ci emite intuiții, nu analizează, ci construiește, nu ia în deșert filosofia artei, ci crede în ea cu seninătatea inițiatului. Prin urmare, o filosofie și o estetică, izvorite dintr'un astfel de spirit și dintr'un astfel de stil de viață, cere adeziune și nu tocmeală, înțelegere pătrunzătoare și nu îngrămădite de referințe omorâtoare de elanuri.

Ar fi de dorit ca toți aceia care își ascund neputința gânditoare față de filosofia lui Lucian Blaga sub masca nu știu cărui criticism steril și dubios, să zăbovească cu mai multă luare aminte asupra celor de mai sus.

Cu aceste sublinieri de ordin general, trecem la prezentarea concepției estetice a gânditorului nostru.

În câmpul esteticei contimporane, temele despre frumos ridicăte de Lucian Blaga se bucură de un singular prestigiu, datorită faptului că își au obârșia într'o inițiativă metafizică. În termeni consacrați de istoria esteticei această atitudine înseamnă o pledoarie pentru estetică „de sus în jos”, într'un timp când toți esteticienii se, împletesc în cejurile unei estetici „de jos în sus”. Într'adevăr, cu un elan comparabil numai cu exploziile de lumină ale romanticilor, Lucian Blaga ancorează sub steaua metafizică, lămurindu-și în termeni limpezi opțiunea, „și fapte, că într'o ambianță de solemne utilități ne-am pus toată nădejdea în inutilitate. Avem anume o lăuntrică certitudine că tocmai în momentul de față se impune o estetică nouă în cadrul unei viziuni metafizice. Hrănim de mult timp credința secretă că teoriile estetice nu sunt niciodată mai fertile ca tocmai în epocele, când ele se rostesc în numele unei metafizici oarecare și sub amenințarea unei obștești osânde”. În acest fel, gânditorul fixează cadrul teoretic al cărții, pregătindu-ne pentru cuminecare metafizică.

Grație robusteii sale intuiții, filosoful recunoaște existența unor anumite implicate fundamentale ale conștiinței umane, indispensabile oricărei construcții metafizice. Între acestea, insistă asupra faimosului ego sum cogitans al lui Descartes, devenit punct arhimedic în criticismul kantian, sub denumirea de a percepție transcendentală. Dar biografia lui ego cogitans nu se termină aci. Reapare în datele imediate ale intuiției bergsoniene, în vizionarea esențelor pure ale fenomenologilor și în zilele noastre în hermeneutica existențială, ai cărui reprezentanți, mai ales de nuanță franceză, așează accentul cel mare pe „sum”. Față de multiplicitatea acestor atitudini, Blaga cu solemnitatea ce-i deosebește intuițiile, dă o interpretare neprețuit de originală prodigioasei evidențe carteziene. El o situează, contrapunctic, în perspectiva misterului, urmărind cu neobosită vigoare consecințele ce decurg în mod necesar. Nu putem să nu dăm rostire gândului secret, ce ne frământă de când cunoaștem interpretarea lui Blaga, că ea ar stârni discuții fecunde, dacă ar fi cunoscută în occident. Firește,

nu ne este dat acuma prilejul să discutăm diferitele chipuri de interpretare date de Lucian Blaga intuiției carteziene, în cuprinsul cărora filosofii pot opta după plac. Privită însă din perspectiva misterului, evidența carteziană apare ca ceva problematic. Se dovedește a fi, după cuvintele autorului, un simplu „semn”, sau, în caz extrem, un complex de „semnalmente” ale unui mister. Ceeace înseamnă că „pentru conștiința, în care misterul se declară ca orizont omniprezent, evidența carteziană se topește și se problema tizează; ea se preface, lăsând loc deliberării și tâlcuirii, în altă evidență, prin care luăm act de alt implicat”. Acest implicat este ceea ce Blaga numește amfibismul conștiinței, care deschide o prăpastie între modul de a exista ca „eu gânditor” într’o lume dată și modul „de a exista într’un orizont de mistere”. Deși radical deosebite ca moduri ontologice, aceste două feluri de a fi sunt proprii omului. Omul, întrucât e și animal și om, există în ambele feluri: ca animal, în orizontul lumii date; ca om, în orizontul misterului. Această alternanță de accent existențial, prin care se realizează amfibismul conștiinței noastre, întărește credința în existența unui implicat fundamental cu aspect dublu, decisiv pentru tensiunile în care se sbate viața omului, sortită dintru început dezbinului. Dualismul ontologic despre care este vorba ne lasă totuși să întvedem că numai existența în orizontul misterului se învrednicește de prerogative specific umane. Dela vecuirea în mister până la eforturile de revelare ale misterelor nu este decât un pas. Acest interval este câmpul harnic al creației umane. Pentru a se ajunge aici, a trebuit să aibă loc o mutație ontologică, pe urmele căreia, deosebindu-se esențial de celelalte moduri de a fi, s’a declarat existența într’u mister și revelare, specifică omului creator de valori spirituale. Cu aceasta, am ajuns la unul din postulatele de temelie ale metafizicii bliagene, care constituie un mod ontologic. Firește, țelurile noastre prezente nu ne permit să intrăm în desbateri cu privire la diferențierile ce se pot face între modurile ontologice și cele morfologice. Față de cele dintâi, dintre care ne interesează numai existența într’u mister și revelare decamdată, cele din urmă, adică modurile morfologice sunt nenumărate. Ele se înscriu ca tot atâtea specii și variante, diviziuni și subdiviziuni în cuprinsurile modurilor ontologice, păstrându-și fiecare notele distinctive, care țin de forme sau tipare. Existența lor se datorește mutațiilor morfologice, mult mai puțin importante și decisive pentru așezările lumii decât mutațiile ontologice.

Faptul că omul, ca expresie a unui mod propriu de a fi, a îndurat o mutațiune transformatoare de adâncuri, mai însemnează și o sporire de structură: apariția categoriilor abisale, una din fecundele idei metafizice ale lui Lucian Blaga. Și cum știm din studiile anterioare ale gânditorului, produsul permanent, corolar al modului ontologic specific uman și al structurilor sale abisale, este cultura. Iar în această privință, Blaga se rostește răspicat. „Cultura o înțelegem ca o dimensiune complementară, ne-

cesară, a modului specific uman de a exista. Cultura ține de om în mod absolut și intră constitutiv în definiția acestuia: omul este ființa metaforizantă: adică omul este: 1) existența în orizontul mi-s terului; 2) care mod atrage după sine inevitabil încercarea revelatorie, adică actul creator de cultură, actul al cărui conținut e impregnat de categorii abisale. Cu alte cuvinte, omul nu va putea fi lipsit de sfera culturii, fără de a înceta să fie „om”. Exodul din cultură ar duce la abolirea umanității ca regm”.

Natural, dându-i o legitimare de potență metafizică, cultura, în concepția de care ne ocupăm, este urmarea unei mutațiuni ontologice singulare în univers, în a cărei vecinătate temporică se instaurează o rânduială nouă în lume: existența în orizontul misterului, care constituie și diferența specifică și farmecul tragic al omului. Căci omul nu reprezintă numai o simplă „specie”, ca cimpanzeul față de celelalte maimuțe. El e acreditatul unei ordini duminecale, al unei ordini poruncite în altă zi de geneză, căci prin modul său de existență într'un orizont care-i aparține exclusiv el proclamă un nou raport între individuațiune și univers”.

La lumina acestei ipoteze metafizice, Blaga discută, cu desinvolvura ce-i caracterizează vânjosenia intuițiilor, și tezele idealiste, și pe cele naturaliste, în legătură cu definiția omului și a culturii, depășindu-le printr'o viziune personală ale cărei culori dominante sunt ontologismul și finalismul demiurgic. Faptele noastre primesc semnificații și au rezonanțe stârnitoare de spirit în măsura în care sunt împletiri de finalism metafizic. Din acest punct de vedere, cultura însăși nu este decât o urzeală de asemenea finalisme, deoarece „cultura poate fi determinată pe deplin numai în ordine ontologică și metafizică, iar nu în ordine naturală, căci ea este semnul vizibil al unei noi mutațiuni ontologice în cosmos, dincolo de animalitate și spirit, o mutațiune în tovărășia căreia apar, precum văzurăm, noi rândueli și finalisme metafizice”.

Dar, prin situația sa fundamentală, ce ascultă deopotrivă de stelele spiritului și de sângele animalității, conștiința omului se sbate într'un dualism orizontic, a cărui importanță covârșitoare pentru promovarea valorilor culturale și mai ales a frumosului rămâne să fie văzută. . .

Înainte de a discuta probleme ca autonomia artei sau aceea de tot originală lege a non-transponibilității, — a cărei legitimare este prin excelență dualismul orizontic al conștiinței, — Lucian Blaga își anină gândurile, uneori împodobite de spinii unei ironii usturătoare, de câteva chestiuni pasionante prin obscurul ce le învăluie, îngăduind fiecărui candidat la nemurire să-și aleagă ce-i convine și ceeace-i măgulește mai mult ambițiile de singularitate. Și aici intuițiile gânditorului aduc soluții prompte și imediate. Pentru a sistematiza discuțiile și a putea desvălui osatura interioară și articulațiile tănuite ale argumentării blagiene, urmărind în deaproape ordinea desbaterilor sale, cu privire la:

1) Despre definiția artei și despre simțurile preferate de în-truchipare artistică.

2) Despre geniu și talent.

3) Despre originea și funcția artei.

4) Despre paralelismul ramurilor culturale și despre imposibilitatea unei ierarhizări a artelor și genurilor.

Alături de creația mitologică, metafizică și științifică, arta este o încercare de a revela misterul ontologic. Dealtfel, asupra acestui punct Lucian Blaga stăruie cu accente de gravitate duminicală: poezia, drama și metafizica lui participă la aceeași nobilă pasiune de a revela misterul. Dialectica revelării misterului, care nu-i niciodată pozitiv adevărată, fie că se săvârșește pe cale lirică, dramatică sau metafizică, nu intră decât ca un factor vag și general în definiția artei. Demarcația mai precisă între artă și celelalte încercări de revelare ale misterului începe odată cu numirea mijloacelor ce-i stau artistului la îndemână pentru întruparea visului său. Aceste mijloace țin de sensibilitate și de concretul intuitiv. Asta înseamnă, pentru a avea o adevărată creație artistică, că între metaforă și categoriile abisale, pe de o parte, și între material și simțurile la care arta face apel, pe de altă parte, să se închee o alianță armonică. Din această izbândă, unde concretul intră cu drepturi de prim născut, naște frumosul artistic. Materialul, în accepția generală a termenului, devine operant în crearea frumosului, în măsura în care, prin însăși felul său de a fi, îngăduie captarea prin categorii abisale. Acesta, și nu o falsă ierarhizare etică, este criteriul diferențierii între simțuri artistice sau nobile și simțuri neartistice sau inferioare. Pe măsură că un simț se lasă capturat și modelat de fiparele formatoare și stilistice ale categoriilor abisale, devine mai de preț pentru izbânda frumosului. Din acest motiv, arta face apel la văz, la auz, la pipăit, dar nu și la gust și la miros. — Asta nu înseamnă de fel că gustul și mirosul ar fi simțuri inferioare, ci numai că materia acestora, sau anumite aspecte fizice ale materialului sunt inapte modelajului stilistic, încredințat categoriilor abisale. Și Blaga precizează: „Dar asemenea materii excomunicabile și nemiruite se găsesc în hotarele tuturor simțurilor. Din întâmplare, cele cu care mirosul și gustul vin în contact, sunt tocmai sub acest unchiu decisiv, ilustrări clasice ale nulității și inaptitudinii stilistice“.

Odată lămurită aceasta, Blaga se oprește asupra geniului, și talentului ce pasionează așa de mult pe adolescenți și pe cei lipsiți de darul vocației. Fără a se lăsa intimidat de făloșenia acestei probleme, gânditorul nostru îi dă o deslegare dreaptă în cadrul viziunii sale metafizice.

Geniului, în ordine culturală, scrie Lucian Blaga, îi acordăm o calitate, care rezultă din semnificația ontologică și metafizică a culturii. În această înaltă perspectivă, geniul este darul de a trăi cu deosebită intensitate în orizontul misterului, și mai ales darul de a converti misterele în metafore revelatorii și de tipare abisale. Acest dar revelator, metaforic și stilistic, conferă „geniului“ prestigiul de suprem reprezentant al destinului uman. Această funcționare revelatoare de

mistere o îndeplinește geniul în toate ramurile de cultură: artă știință, mit și filosofie.

Dar noi știm că în afară de orizontul misterului, ca om ca toți oamenii, geniul trăește și în orizontul cotidianului, în ordinea existenței în lume și pentru autoconservare, cum se rostеше filosoful nostru. Pe acest plan al confortului, am zice pe acest plan de civilizație, pandantul genialității este ingeniozitatea.

Vrednice de pus în icoană sunt observațiile pe care le face filosoful în legătură cu analizele psihologice și psihopatologice ale geniului. Pentru justețea și înaltul lor potențial moral invităm cefitorii să le cetească în text. Deasemenea, pline de savoare și de duh satiric sunt considerațiile despre opiniile curente asupra geniului, în care își găsesc oglinda caricaturală multe din celebritățile zilei.

Fără de polivalența stilistică și revelatoare a geniului, talentul este monovalent și se definește prin domeniul în care se manifestă individul creator. În timp ce viziunile revelatorii ale geniului cresc sub geana infinitului, talentul se oțelește în luptă cu un anumit aspect al materiei sensibile, cuvânt, sunet, bronz sau culoare de unde și diversitatea talentelor. Trecând la originea și funcția artei, esteticianul nostru respinge tezele psihanalitice și funcția artei, esteticianul nostru respinge tezele psihanalitice și ale energiei prisoselnice, cu toate anexele lor, pe temeiul simplu și capital că arta cere să fie cântărită după criterii imanente ei. După Blaga, ceea ce este ușor de înțeles, apariția artei se datorește modului de a vecui în orizontul misterului. Fără acest mod ontologic, propriu existenței umane, nu putem vorbi nici de omenie, în înțelesul înalt și genuin al cuvântului, nici de artă, nici de cultură.

Așa fiind, se trece firesc și pe nesimțite la paralelismul ramurilor de cultură, temă pe care Lucian Blaga a desbătut-o cu pasiunea primei sale tinereți, în „Fețele unui veac”. Încă o dovadă despre creșterea robustă și organică a filosofului.

Admițând teza paralelismului ramurilor de cultură, cade dela sine orice încercare de restabilire a unei ierarhii între valorile spiritului: fie între diferitele ramuri ale artei, ca muzică, poezie, fie între artă și filosofie. Claritatea acestei poziții ne dispensează de orice insistență. Ea se bucură de aceeași valabilitate și în ce privește ierarhizarea diverselor genuri în lăuntru aceleiași arte.

De unde scoate Blaga argumentele pentru susținerea acestei teze?

Din perspectiva, de unică am ploare, a concepției sale metafizice.

Toate artele și genurile fiind numei încercări de revelare ale misterului, încercări limitate și înfrânate de metaforismul nostru congenital și de categoriile abisale, nici una nu se poate constitui în purtătoarea supremă a absolutului. Explicația se găsește în următoarele propoziții: „Convertirea absolută a misterului nu este constituțional interzisă. Categoriile abisale sunt, ca și categoriile cunoașterii, structuri de ale noastre, de care se impregnează toate plăsmuirile culturale. Categoriile abisale sunt destinate să ne înlesnească un salt dincolo de lumea concretă, dar în aceeași măsură ele sunt chemate să ne izoleze de absolut, în avantajul nostru

și în interesul existenței cosmice, în general.

Fără a mai căuta și alte argumente, atâta timp cât ne menținem în regiunile gândirii blagiene, eficacitatea aceste explicații nu poate fi anulată.

Prin faptul că este o aspirație de depășire a lumii date, o tensiune spre transcendență și mister, ale căror cifruri metafizice încearcă să ni le tâlcuiască, arta este și producătoare de mari satisfacții sufletești. În ce constau aceste satisfacții? În săltarea individului spre planul esențial al misterului și revelării. Cu alte cuvinte, în fața operei de artă, insul se simte o m deplin, prin faptul că e săltat din anonimul cotidianului în climatul ce-i aparține de drept și exclusiv: în orizontul misterului. Natura, oricât de sublimă ar fi în aspectele ei, nu ne poate prilejui acest gen de plăcere. Din acest punct de vedere, nu există nici un termen de comparație între artă și natură. Rostirea filosofului este clară și categorică în acest sens: Opera de artă e destinată să ne transpună prin însăși condițiile și aspectele ei obiectiv-sensibile în orizontul misterului și al revelării. Câtă vreme natura, prin aspectele ei ca atare, date, nu are deloc această destinație.

Satisfacția esențială pe care ne-o prilejuește opera de artă dovedește că omul, obligat să trăiască în orizontul vital cotidian, tânjește neconținut după orizontul misterului, deși plătește această sete cu prețul propriei sale nefericiri. Dar numai așa omul, și în chip special omul fulgerat de geniul creației, își salvează demnitatea, căci demnitatea o menească, notează sentențios L. Blaga, o plătim cu un spor de nefericire.

Din cele spuse în legătură cu specificitatea satisfacției estetice, se poate lesne bănui simpatia autorului pentru autonomia artei. În această privință, teza lui Blaga se întemeiază pe următoarele propoziții fundamentale:

1) Opera de artă tinde spre revelarea intuitiv-concretă a misterului.

2) Opera de artă este abisal modelată.

3) Opera de artă rămâne metaforică în raport cu misterul.

La lumina acestor postulate, ca în toate problemele cruciale ale esteticii, Blaga critică opiniile idealiste și psihologice de toate nuanțele, consolidându-și în acest chip propria sa poziție.

Concluzia discuțiilor în legătură cu autonomia artei este limpede și fără echivocuri: Ființa artei consistă în revelare sensibilă, în tipare abisale, a unui mister.

Din ceea ce accentuiază și mai mult autonomia artei, precizându-i conturile și luminându-i cuprinsurile, este legea non-transponibilității, ce aparține integral lui Blaga. Dacă în capitolul consacrat autonomiei artei, esteticianul a urmărit această problemă în cadrul culturii, în cadrul cosmic și în cadrul psihologic, acum o studiază subț unghiul estetic, distingând între structuri estetice de natură artistică și structuri estetice naturale. În această disociere a structurilor estetice, suntem ajutați și de amfi-

bismul conștiinței și de pendularea insului uman între orizontul lumii imediate și orizontul misterului, într'un cuvânt, între natură și cultură. Urmarea acestei disocieri este că între esteticul natural și cel artistic se ridică un perete despărțitor. Valorile esteticului artistic sunt absolut incommensurabile față de cele ale esteticului natural. Din incommensurabilitatea celor două regiuni de valori estetice izvorăște legea non-transponibilității, care decretează că structurile obiective ale esteticului natural nu pot fi transpuse întocmai în artă fără de a-și pierde aci calitatea lor inițială, și nici invers: structurile obiective ale esteticului artistic nu pot fi transpuse aidoma în natură fără de a-și pierde aci calitatea lor inițială. Prin urmare, între frumosul natural și frumosul artistic, deși abaterile dela această lege nu lipsesc, se cascadează o prăpastie. Aceasta însemnează că, în alți termeni, legea non-transponibilității echivalează cu imposibilitatea de a înlocui un domeniu cu celălalt sau de a-l deduce pe unul dintr'altul. Tot așa de imposibilă ar fi și reducerea la același numitor comun.

Pentru valorile intermediare, care sunt tot atâtea abateri dela legea non-transponibilității, Blaga a găsit un cadru aparte al para-esteticului (para-kalia), determinându-l prin cuvântul german Kitsch, a cărui transpunere în altă limbă este imposibilă. Dacă legea non-transponibilității e menită să definitiveze autonomia frumosului artistic, categoria para-esteticului salvează structurile deplasate ale frumosului de mâna a doua.

Desigur că odată cu acceptarea legii non-transponibilității, cad toate teoriile care defineau arta ca imitație: fie imitația naturii, fie a ideii, fie a jocului. Din această perspectivă, vitalitatea legii non-transponibilității ne apare deadreptul prodigioasă.

*

După ce în capitolul ce urmează legii non-transponibilității, Blaga arată subrezenția esteticeii psihologice, care se întemeiază pe imagini, visuri, trăiri, intropatii, deschide apoi debaterile asupra valorilor.

Subt unghiul estetic, lăsând la o parte valorile etice, religioase și intelectuale pe care le poate încorpora, opera de artă este o amplă organizare de valori eterogene, ierarhic legate și încheiate într'un tot solidar, cum scrie Lucian Blaga. Cu toată eterogenitatea lor, ele aparțin cu excludivitate artei. Blaga distinge cinci categorii de asemenea valori:

- 1) Valori polare.
- 2) Valori vicariante.
- 3) Valori terțiare.
- 4) Valori flotante.
- 5) Valori accesorii.

Firește, nu e rostul nostru prezent să insistăm asupra fiecărei categorii în parte. Ținem să accentuăm în schimb, că fără participarea lor ierarhică și solidară nu apare operă de artă. Din con-

lucrarea lor cu categoriile abisale, care, pe lângă funcția modelatoare, îndeplinesc și o slujbă canalizatoare, naște caracterul de cosmoid al operii de artă. Prin acest caracter sui generis, pe care l-am discutat în legătură cu „Geneza Metaforei și Sensul Culturii” opera de artă se situează la o egală distanță de „organism” și de „cristal” cu care a fost de atâteaori, simbolic, comparată.

Trecând peste capitolul „Etnicul, Arta și Mitologia”, ale cărei concluzii le subscriem, ne oprim asupra metafizicei valorilor. Considerațiile cuprinse în *Metafizica Valorilor*, deși sunt încoronarea lucrării despre care vorbim, ne plac să le privim ca un preludiu la o ontologie a valorilor, pe care suntem în drept să o așteptăm dela Lucian Blaga.

Și aici, Blaga pornește dela o situație fundamentală: conștiința omului se afirmă într'un climat de valori. Aceste valori se împart în două categorii: valori-mijloace și valori-terminus sau valori-scopuri. Cele din urmă se bucură, în conștiința noastră, de o situație privilegiată: sunt considerate fie ca existențe obiective, fie ca existențe absolute. Potențialul absolut al valorilor-terminus le imprimă accentul unei demnități fără egal, care pasionează și atrage, dând în același timp mari satisfacții omului.

Tensiunea spirituală pe care o declanșează în conștiința noastră obiectivarea, autonomizarea și absolutizarea valorilor-scopuri se datorește, după părerea filosofului, unei iluzionări finaliste, grație căreia credința în valori dobândește o imunitate solidă față de spiritul critic.

Actul iluzionării este fortificat de ceea ce Blaga numește *conversiunea transcendentă*, care alături de *censura transcendentă*, *Marele Anonim* și *categoriile abisale*, este una din marile și fecundele idei metafizice ale lui Lucian Blaga.

Conversiunea transcendentă constă în transformarea paradoxală și secretă a rolului izolator, limitativ și aproape negativ al *categoriilor abisale* în momente pozitive, în valori categorice, ce se manifestă ca atare în conștiință.

La această altitudine, suveica dialectică a lui Lucian Blaga ne duce din nou sub cupola de aur a viziunii sale metafizice, încărcată de atenții deosebite pentru destinul omului. Să ascultăm slujba de încheere: „Datorită *conversiunii transcendentă* a limitelor în valori pozitive, omul se integrează însă, dela sine și cu toată intensitatea, în destinul ce i s'a dat. Dacă prin *censura transcendentă* se crează o condiție prealabilă pentru destinul creator al omului, prin frânele *transcendente* (*categoriile abisale*) se garantează permanența acestui destin, iar prin *conversiunea transcendentă* se asigură intensitatea și randamentul maxim al acestui destin”.

Ajunși la sfârșitul considerațiilor noastre, putem afirma, cu inima împăcată, că ultima carte a lui Lucian Blaga este un înalt elogiu adus omului și puterilor lui demiurgice.

GRIGORE POPA

POEMUL CÂMPIEI

I.

*Câmpia mea și-a anilor mei duși...
Ca valurile unei mări încremenite
Dorm dealurile-ți blonde, cutropite
De colilii și muzici de greeruși.*

*Prin satele în soare tolănite
Cu ulițele de năglag și bruși
Afumă Tăul Zaului acuși-acuși
Mirosul greu al cânepii topite...*

*Zădarnic mi te-ascunzi prin gropi și fumuri,
Pe sub acății răstigniți pe la răsdrumuri
Sau în armatele tuleilor de cucuruz...*

*Câmpia mea, hei, dealurile tale
Imi tot plesnesc de ochi o veche jale
Și cântece tărăgănate în auz...!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

*Până la moarte și-a păstrat desagii
Purtați în oastea Ianului pe Dealul Mare...
Erau ca Detunata la 'ncruntare,
Inalți și mulți, cât paltinii, cât fagii.*

*Cu drag vorbia de-o cruntă 'ncăerare
Pe care-au tot poftit-o ei, iobagii,
Atunci în iureș, printre moșii, dragii,
Văzu pe Ianu, fulgerând călare.*

*În fîntîrimul satului de pe Câmpie
Azi doarme cu ortacii lui de-atunci
Somn lin sub iarbă, nime să nu-l știe.*

*Acății 'n deal înfruntă alte munci,
Bat alte vânturi, alte bori adie
Și alte flori se veselesc pe lunci...*

III.

Câmpia râde în făptura-i dalbă,
Spătos, bărnaci, cum n'are nicio sucă —
Numai când dor de lătorean l-apucă
O ia hoinar prin satele de nalbă

Se lasă 'n voia dorului de ducă
Cu cizme nouă și cămașă albă
Cusută 'n flori cu străluciri de salbă..
E-acum la Moci, acum la Zau, nălucă...

La horă-i sună tălpile zdup-zdup,
Dintre feciori doar clopul lui răsbate
Bărbungul când îl ropotesc și-l rup.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu ochii mici, închiși pe jumătate,
Fetele-i sorb neastâmpărul din trup
Și vântu-i bate pana, i-o tot bate...

U R C U Ș

Tu, Mărțișor, tot mai răsufli 'n muguri
Și 'n gene de imaculate foi,
Degetul Domnului răscoală câmpul
Culcat în șaluri moi...

Dece nu-s unul dintre pomi acum
Să fâlfâiu cu 'nflorirea lui April,
La marea muzică a insectelor și-a păsărilor
S'adaug și eu un tril!?

In Mai mi-aş ninge vânt de flori pe umeri
Şi-atâta răs în ochi,
N'ai să le poţi culorile să-mi numeri
Nici faţa să mi-o aperi de deochi.

Cireşe roşii la urechi cercei
Mi-ar anina Rusaliile Domnului
De pe obrazii toropiţi de zumzet
Somnoro, rupe-ţi pânza somnului!

Să vezi cum urcă 'n grâne aurul
Şi 'n răsul florilor,
In luna Iunie încearcă arme noi
Diviziile norilor.

Din ritmul lor huruitor, poetului
Să-i pot împrumuta măsurile,
Iar inimii. iar inimii miresmele
Şi umbra 'n care dorm pădurile!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TEODOR MURĂŞANU

I.

Pe malul unei mări, aruncată ca din greșeală către o margine a pământului, trăia cândva, pe o fâșie îngustă de nisip, strânsă între stânci înalte, un mănunchiu de oameni. În față aveau mereu aceeași mare, în spate, le atârnavă umeri uriași de piatră și doar prin aceștia, ca o șerpuire firavă de apă, răzbea afară din cotlon o potecă. Ea ducea, când printre păduri întunecoase, când prin câmpii încintate de arșiță, până departe, până către celelalte depărări ale lumii.

Soarele răsărea drept din față. Și ca o arătare glumeață, scoțea pe rând, din înroșeala cerului și-a mării, întâiu o șuviță de aur, apoi două, până la urmă, când înșirate toate, se rostogoleau rotunde pe fața mării, oprindu-se în găurile negre și umede ale grotelor. Acolo loveau întâiu pieziș, pereții negri de fum. Sclipirea dura uneori o clipă, destul întotdeauna însă pentru a se plimba puțin și peste genele încâlcite ale oamenilor. Săgetarea soarelui îi dureau. Săreau speriați, cu piei de animale peste cap, lovindu-se buimac de stânci. Și așa, deșteptarea oamenilor acestora era întotdeauna o suferință.

Din spaima deșteptării se trezeau nedumeriți, cu ochii cășcați a mirare adâncă, și cu liniștea mării întinsă în față. Atunci simțeau un dor nelămurit după ceva ce nu-i al lor. Iar uneori, întindeau mâna spre mare, vrând să apuce jucăria aceea aurie, care-i speria întotdeauna, sărindu-le drept în ochi, așa pe nebanuite, ivită în formă de sfredel, prin găturile strâmte ale grotelor.

Intr'o dimineață străvezie de primăvară, după ce vreo două zile, un cer înourat nu lăsase soarele să-i deștepte, oamenii se treziră iarăși mușcați de nas de dușmanul lor cel mai mare. Strănutară sărind în sus ca berbecii, căci umezeală li se strânsese în gât, căptușindu-le cerul gurii, ca și bolțile peșterilor, cu stropi străvezii de apă. Le era frig și capul le atârna greu. Li dureau oasele și de foame umblau chirciți. Când se strânseseră toți pe malul mării nu erau decât o grămadă de oameni păroși și înfrigurați, încât tremuratul lor aducea cu bătaia înceată a frunzelor sub adiere de vânt. Blănurile ce le aveau legate peste piept și aruncate pe spate atârnavă grele de umezeală. Unul o aruncă, ceilalți făcură la fel. Și întreaga ceată apăru goală, cu sexul ascuns în încălciri de păr. Se priveau nedumeriți, când unul din ei, mai înalt și mai puternic, pe care toți ceilalți îl strigau cu'n sunet gutural care se-

măna cu „Hâhân“, se desfăcu din mijlocul lor, puse mâna pe-o secure cioplită din piatră și luă drumul pădurii. Ceilalți, care după statură semănau a fi bărbați, făcură la fel. Călcând în nisipul umed afund, cu o adâncitură ascuțită a călcăiului, pășind întins și legănat, puțin aplecați înainte, păreau din spate, o ceată de făpturi care nu se simțeau chiar în largul lor umbland în două picioare.

Pe țarm rămaseră femeile. Incepură să strângă blănurile aruncate și să le urce pe stânci, întinzându-le cu fața spre soarele cald. Apoi se risipiră. Unele se culcară la soare, altele, în mână cu niște țapuși, se așezară pe malul nării, pândind în apa limpede și rece, sclipirea vreunui pește. Când îl zăreau, o zvâcnitură scurtă a mâinii și țeapa rămânea înfiptă în ceva ce plutea pe apă. Toate care erau în jur seăreau spre peștele străpuns. În învălmășeală nu puteai fi sigur ce se petrece, dar bănuiai că se bat pentru pradă. Cea care-l prindea fugea cu el în dinți, în apa tot mai adâncă, și înotând către vreo stâncă izolată de țarm, se oprea agale și-l mânca, căscând spre celelalte femei de pe țarm ochii cu sclipire de fiară flămândă. După ce-l mânca se reîntorcea la țarm. Celelalte o loveau cu pietre și nu rareori îi împlântau câte o țapușe în spate. Culcată pe burtă, urlând desperată de durere, era lăsată așa până când vreunul îi trebuia țapușa. Venea și i-o scotea cu liniștea cu care ai fi scos-o din pământ. Și ziua se scurgea încet, stăpânită de aceeași poftă nesăturată de mâncare.

Către seară, când blănurile se uscaseră și când țapușile stau risipite pe țarm, printre pietre, dinspre pădurea de peste stânci, se auzi un șgomot mare. Întretâieri de strigăte și chiuituri străbăteau până pe țarm. Femeile se strânseră grămadă chicotind c'o voce pițigăiată. După primul colț apărură Hâhân. Călca mai drept și mai puțin legănat. În jurul cingătoarei acățase frunze. Părea așa, păros și mare, ca un faun de cel mai sălbatec soi.

După el coborau ceilalți. Mersul le era mai greoi și călcătura mai țeapănă. Duceau pe spate, ținându-l fiecare de unde putea, un urs de-o mărime puțin obișnuită. Și'n învălmășeala aceea ce cobora pe poteca strămtă, nu deslușeai bine, dacă toată grămada nu era o singură vietate, păroasă și greoaie care se țara la vale.

Când trântiră ursul pe pământ, se auzi o icnătură surdă. În măruntaiele ursului se așezase ceva la loc mai bun. Se iscă o înghesuială care ascunse pradă. Fiecare vroia să-l atingă, să-i mângâie blana sau să-i caute dinții. Deodată Hâhân cu securea în mână își făcu loc. Dădu porunci scurte și câte trei, patru la un loc, apucară de labele ursului trăgând spre ei. Pieptul și burta fiarei se desfăcură sdravene ca o stâncă. Hâhân încălecând pe urs, începu să-l despice. În liniștea care se făcu nu se auzeau decât loviturile. Aici lovea mai moale în blană sau carne, aici suna mai ascuțit, în os sau sgârciuri. Când despicătura fu gata, de sub gât până la coadă, vreo șase oameni prinseră de marginele tăieturii și traseră. Se auzi un pârâit scurt, și toate măruntaiele ursului apărură aburind. Hâhân mai stătea cu securea în mână. În clipa când mirosul de sânge cald umplu toate nările se născu o forfoteală. Un

om mai nestăpănit se repezi cu mâinile întinse spre măruntaiele ursului. Alții vrură să facă la fel, dar Hâhân, dintr'o lovitură scurtă de secure, plezni pe om drept în frunte. Sânge țâșni în sus și'n lături și omul căzu ghem la picioarele ursului. Hâhân totuși nu mai putu stăpâni învâlmășeala. Cineva îi smulse securea din mână. Și'ncurând în măruntaiele ursului furnicau mâini ca viermii într'un hoit.

Când din urs nu mai rămaseră decât oasele și blana, liniștea oamenilor semăna cu a mării. Aici cânta într'un oftat prelung ca de plăcere, aici se sbătea ca valul în stâncă. Risipiți pe nisip, pe după stânci și în grote, perechi, înlănțuite crud și sângeros, își potoleau cea din urmă poftă, în tresăriri ce coborau fărăme din limpezimea cerului în care se nasc lumi nouă.

Și târziu, când luna măsură înălțimea albastră cu scânteieri adânci, în mare, vuetul prelung al vântului îngâna sforăitul sătul al oamenilor, ca într'un destin în care toate sunt crescute dintr'o rădăcină.

* * *

Toată dimineața zilei următoare o furtună năpraznică biciui marea. Valuri înalte cât stâncile izbeau cu sunete seci pereții drepti ca zidurile ai malurilor. Printre crăpăturile stâncilor, câte-un val sprinten se strecura până'n spatele păretelui de piatră. Acolo se spârgea vuind înfricoșetor, izbind muchiile de piatră, încât țiuiau straniu în încrucișările fără sfârșit ale loviturilor. Prin câte-o fărâmă de nor, prin cineștie ce ocol ceresc, câte-o rază de soare scăpa pe pământ. Se lovea nepotrivit de stâncile biciuite de furtună, încerca să întârzie pe câte-o creastă de val sau să se odihnească pe-un petec albicios de nisip. Jocul razei de soare era însă neputincios. Se părea că pe pământ stăpânesc puteri de demoni negri, ieșiți din cineștie ce văgăună cu duhoare de ascunziș blestemat. Și atunci, așa cum a venit, raza de soare se furișă înapoi, în împărăția ei de liniște și de albastru. Iar pământul, în furia lui oarbă, trimetea ca răzbunare în spre soare, câte-o ploaie de stropi sărați, născuți într'o clipă, din plescăiala uriașe a unui petec de mare pe câte o lespede de mal.

Strânși unii într'alții, făcând o singură bucată de trup viu, trudită toată de-o singură și nemăsurată groază, oamenii, în fundul grotelor, căscau ochii de desperare înspre găurile strâmte ale găoacelor lor de piatră. Valurile izbeau până acolo. Își trimiteau torențe de apă și'năuntru, în văgăuna colțuroasă și adâncă. Și când se trăgea afară, apa ducea cu ea ce găsea. De aceea grămada de oameni încâlciți între ei și înțepenită între colțurile de stâncă, tremura la fiecare vuiet al furtunii.

Dar către amiază furtuna se potoli. Mai întâiu, se'nșenină cerul. Mii de curcubeie înfloreau pe crestele spumoase ale valurilor, și nenumărate ogindiri de aur se legănau în poalele lor. Și'nceț, ca și când ar fi obosit, coborî și pe pământ liniștea. Marea se fră-

mânta mai mult pe ea. Nu se mai repezea flămândă pe maluri și nu mai făcea să tremure temeliele pământului sub loviturile ei furioase. Și tot mai depărtată pleca legănarea mării și tot mai strâns se prindea de țarm liniștea.

Neîncredători oamenii măsurau din buza grotelor marea. Când li se năzărea în larg vreo strălucire mai aprinsă sau când pe mal se prăbușea vreo stâncă slăbită de furtună, se repezeau nebunește în fundul grotii și acolo se aruncau cu capul înainte unii într'alții, gemând cu scâncet de animal rănit. Și iarăși le trebuia câtva timp până să se apropie de ieșirea grotii. Cel dintâiu care îndrăzni să-și ridice coama sub soare fu Hâhân. Se nținse de-i pârâiră oasele și fără să se uite îndărăt cobori stâncile până pe malul mării. De apă se apropia cu teamă. Se ferea de ea ca de-un animal pe care-l cunoștea și furios. Dar apa îi oglindi blajin fruntea și părul creț. Hâhân zărind în oglindirea apei un chip semen lui prinse curaj. Iținse mâna să apuce. Dar cum atinse apa, chipul se turbură și lăfit grotesc, trimise în spre larg, în cercuri repetate, șuvițe lunguiete din mutra de maimuțoi curios a lui Hâhân. El totuși se amuză. Pe față, printre părul acela încălțit și murdar se ghici un fel de zâmbet. Gura i se lăși de-i apărură dinții. Două rânduri puternice și groase ca două cuțițe de silex.

Curând plaja forfotea de oameni. Mersul lor legănat îi ajută să urce cu ușurință pe stânci. Simțeau nevoia să privească marea. Păreau nespuse de inciuțați, cum arătarea aceea blestemată, era când netedă ca stânca, când furioasă ca o lighioană flămândă. Dar deodată, cei mai din vârf zăriră o făptură curioasă, venind pe apă, de după un părete de piatră. Ceva vâslea sprinten și drept spre ei. Mai întâiu nu știură ce să facă, dar apoi, văzând că arătarea se apropie de mal, toți se urcară țipând speriați pe stâncile din jur.

Într'adevăr, se vedea plutind o barcă, mânăta puternic de-un om, o barcă lunguiață, vopsită în galben, cu marginile joase și cu două lopeți lungi în lături. Vâslaşul era gol până la mijloc. Dar ființa lui era cu totul alta decât a celor cățarași pe stânci. Nu era pârșos, pielea albă gălbuie, bronzată frumos și lucitoare. Fața era rasă, capul cu păr creț și scurt. Nas drept și elegant. Gura de-o expresie plină de adâncime și spirit. Când barca se nfișe în nisipul țarmului omul sări sprinten din ea. În picioare purta sandale dintr'o piele roșie, iar partea de jos a corpului era îmbrăcată în pantaloni strâmți dintr'o pânză cenușie cu luciri mătăsoase. Omul se opri cu fața spre mare, cu mâinile în șolduri. Atunci se putu vedea că pe trup purta urme adânci, ca și când ar fi fost lovit sau trântit, că depe o mână i se prelingea într'un șir subțire sânge, iar fața avea o expresie de adâncă oboseală și îndurerare. Barca nu era goală: lăzi și butoaie, pânză și diferite instrumente îi umpleau fundul. Dar dacă le priveai bine puteai vedea că și ele erau lovite și sparte, ciontite și desfăcute. Acuma toate apăreau limpede așa cum erau, un biet naufragiat scăpat cu tot cea putut pescui de pe apă și de pe malul unde l-a aruncat furtuna.

Străinul se desmeteci repede. Părea că un gând greu îl aduce curând la realitate. Se repezi la barcă și începu să care pe țărniș lucurile din ea. După siguranța mișcărilor și după liniștea cu care se nvrârtea, părea că nu văzuse oamenii cățărâți pe stânci. Când toate lucurile fură scoase, trase barca cu totul din apă, o răsturnă pe-o dungă, rezimând-o de-o stâncă. Atunci de abia se așeză jos, lungit pe-un balot mare de pânză. Iși trecu mâinile amândouă după ceafă și cu ochii pierduți în sus, oftă odată puternic și ascuțit. Unul dintre oamenii de pe stânci se sperie și alunecă câțiva pași în jos. Mișcarea fu însă îndeajuns pentru ca străinul s'o observe. Cât ai clipi din ochi fu în picioare, trase barca la loc în apă și începu să-și încarce febril lucurile. Dar deodată se opri. Observă că făpturile acelea de pe stânci se sperie și fug de mișcările lui. Privi mai atent. Chiar peste capul lui, nu mai sus cât îi era barca de lungă, una din acele făpturi stătea înțepenită într'o poziție curioasă. Străinul o observă în liniște. I se păru ciudată. Stătea în două picioare, avea mâini și cap, față și piept, încât nu mai încăpea în doială că erau oameni. Fața îi deveni serioasă ca la o preocupare adâncă și importantă. Făcu câțiva pași spre acel om, întinzând o mână, cu grije. Omul, c'o agilitate ce surprinse pe străin, sări stânca și alergă spre creștetul ei. Alerga ca toți oamenii, în două picioare, numai că mai legănat. Atunci băgă de seamă cât de păros i-era capul. Străinul părea din ce în ce mai contrariat. Dar într'o clipă păru că ia o deciziune importantă. Iși încărcă restul de lucruri în barcă, o împinse în apă ca și când ar fi vrut să pornească, sări în ea și începu să caute printre lucruri. Dintre ele luă un arc și-o săgeată. Se așeză în genunchi în fundul bărcii și cu privirea începu să iscodească stâncile. Căuta vreun om mai aproape. Când îl găsi, potrivi bine arcul și ochii la picioarele omului. Săgeata porni fulgerător. Un țipăt sfâșietor brăzdă aerul, iar omul cu săgeata înfiptă în picior, se prăbuși în nisip, chiar pe locul unde stătuse mai înainte străinul. Țipătul omului fu însoțit de altele, ce răsunau risipite printre stânci, ca niște ecouri îndurerate. Străinul stătu o clipă la în doială, apoi, luând într'o mână o lăncie lungă și subțire, și în cealaltă o cutie, plecă spre rănit. Acesta se trăgea înapoi înfricoșat. Streinul se apropie de el cu blândețe. Când îl ajunse, se așeză jos, luând o mână a rănitului într'ale lui și i-o privi atent. Se uită la fața omului. Semăna leit cu a străinului. Era doar păroasă și aspră, cu trăsături mai vulgare, c'o gură mai lată, cu buze mai groase, cu'n nas mai turțit și cu ochi mici, inecați în gene și sprâncene. Dar străinul își aminti, că'n țara lui îndepărtată mai văzuse oameni cu înfățișarea aceasta, oameni care lucrau pământul sau care luptau ca mercenari în armatele imperiale. Il cuprinse o milă și o bunăta nesfârșită îi inundă fața. Cu grije și spre spaima tot mai mare a omului, străinul îi trase ușor săgeata din pulpa piciorului și scoțând din ladă uleiuri, unse rana, legând-o c'o fașă ce-o găsi în aceeași cutie. Omul încercă să fugă, dar durerea din picior îl țintui locului. Străinul îl privea încă atent. Și fiindcă ochii omului se plimbau

desnădăjduiți pe sus, printre stânci, străinul se uită și el într'acolo. Câteva zeci de perechi de ochi, din aceea mici și iuți îl priveau curioase. Străinul se sculă și plecă iarăși în barcă. Scotoci câțva timp scoțând o bucată de carne înfășurată în pânză. Cu ea în mână reveni la om. I-o întinse. Omul se retrase puțin. Atunci străinul i-o întinse din nou până sub nas. Când omul simți mirosul cărnii nu se mai putu stăpâni, o prinse cu mâinile și-o îmbucă c'o furie de-l sperie pe străin. Printre oamenii de pe stânci se produse o rumoare. Capetele se arătară mai îndrăsnețe, iar ochii sclipiră mai puțin speriați.

Străinul se ridică în picioare. Era decis, se vedea după cum calcă, că-și lămurise calea ce-o avea de apucat. Se urcă pe-o stâncă și privi în jur. Cât vedea cu ochii era de-o parte numai mare, iar de alta numai stâncă cenușie, înaltă și dreaptă ca și colonadele unui templu primitiv. Părea că-și caută un loc. Și și-l găsi. Mai sus puțin, pe-un vârf de stâncă, izolată și încercuită de prăpastie, c'o singură potecă îngustă pe care mai mult de-un picior de om nu puteau călca odată. Și n'cet, c'o cumpătare ce-l arăta că vine dintr'o altă lume, cu ordine și măsură își cără toate lucrurile în vârful stâncii, lăsându-și la țarm doar barca, întoarsă cu fundul în sus.

Iar când noaptea întinse pătura de scânteii peste creștetul lui trudit, străinului i se păru, că undeva, în depărtatul apus al lumii, licărește o stea pe care o cunoștea din alte timpuri, chiar sus peste țara lui senină și măreață.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Străinului îi fu noaptea rece și umedă. Se înfășură zadarnic în pânzele ce și le aduse; șuvițele de vânt se strecurau prin toate cutele și-l făceau să tremure. Când ațipea puțin, din umbrele nopții i se părea că pășesc spre el făpturile acelea mari și păroase, semene lui. Tresărea și se deștepta, ridică capul și privea în jur. Din păcla nopții nu mișca nimic, nici umbre și nici făpturi. Urechea căuta să deslușească printre melodiile mării, pași sau sgomote. Nu prindeau nimic, în noaptea aceea stăpân pe acel colț părăsit al lumii, nu erau decât legile aspre ale naturii.

Când se trezi soarele era sus. Somnul de dimineață îi fu adânc și sbuciumat, cu vise năpraznice și cu neliniști ce-l făcuseră să geamă în somn. De aceea, cum deschise ochii și văzu împrejurul lui strânși pe toți acei oameni sălbateci, acățați în chipuri nebănuite de stânci și privindu-l mirați, crezu o clipă că i se continuă visele acelea de groază. Dar curând se liniști. Făpturile stăteau atât demnișcate încât păreau crescute din stâncă. Străinului îi fu teamă să miște. Se trezise în el curiozitatea omului civilizat. Frica i să coborise în adâncurile de întunec pe care nu le dorea niciodată. Cu ochii doar, plimbându-i atent dintr'o parte într'alta, își cerceta tovarășii. Nu i se mai părură atât de aspri ca'n ajuns și nici atât de păroși. Pielea de-o culoare închisă, le dădea acel aspect sălba-

tec. Observă la unii mâni suple, chiar elegante, umeri drepti care arcuiau un gât nu lipsit de farmec în bărbăția lui. Ce-l înfiora însă erau gurile acelea cu buze groase și mari, ochii mici și ageri parcă tot pândind și nările acelea ce tremurau turburător la fiecare răsufflare, ca o adulmecare a aerului în jurul unei prade. Răbdarea îi fu pusă însă la grea încercare. Semenii lui nu mișcau și se părea că nu simt nici o oboseală. Străinului începu să-i amorțească trupul. Se decise să miște, cu băgare de seamă însă, spre a nu-i speria. Și încet, cu precauțiuni de care nu se știa în stare, reuși să se scoale în picioare. Ceilalți rămaseră nemișcați, cu ochii doar țintă la figura străinului. Acesta nu se putu obține să nu zâmbescă, băgând de seamă că orice mișcare a lui naște o alta în cei din jur. Simțea bine, că de felul în care va ști să li să impună, va depinde tot viitorul lui. Într-o clipă își aminti întâmplarea din ajun. Iși dădu seama că le arătase sălbaticilor destulă putere și mărinimie. Trebuia să urmeze bunătate, însă severă. Orice slăbiciune l-ar putea costa mult. Iși aduse apoi aminte, așa în fugă, ferindu-și ochii de lumina piezișe a soarelui, de sclavii din țara lui și de felul în care credea el că trebuiesc stăpâniți.

Începuse să-l plictisească pândă și luă hotărârea să facă ceva. Puse mâna pe lancea aceea lungă și flexibilă, își aruncă pe umeri o togă largă, cu falduri bogate și începu să coboare. Mersul lui elastic, fluturarea togii, gesturile largi ale mâinilor și cumpănirea elegantă a lancei speriară la culme pe sălbatici. Fiecare alergă unde nimeri. Când îl văzură că nu-i ia în seamă și că pașii lui se îndreaptă liniștiți către poteca pădurii, se potoliră și-l urmară din depărtare.

Străinul vroia să cunoască locurile unde se află. După ocluri destul de anevoioase apucă să se cațare pe stânca cea mai înaltă. Ajuns sus, zări sub el, la o adâncime de mai bine decât de douăzeci de ori lancea lui, furnicarul neputincios al sălbaticilor. I se făcu milă de ei. Iși simți autoritatea impusă și era mândru că niciunul nu îndrăznise să-l urmeze. I se păru că pașii lui poartă un descântec și că lăsa în urma lor drum de neumblat. Și'n singurătatea pe care o simți cu o tărie care-i dădea ameteți, străinul nu văzu decât întinsa mare, spre răsărit, un mal stâncos și sălbatic în lături, și îndărăt, spre apus, ziduri neregulate de stânci și o pădure bătrână și neagră aproape în desigur el. Prin cotiturile gândului său necăjit de naufragiu și teamă, pătrunse desperarea. Fugar îi trecură prin fața ochilor templele de marmoră albă ale patriei. Teatrele mari și deschise sub cer, ca și spărtura de stânci de sub el, prin care fremătau în colori vii și vesele, femei frumoase și elegante. Iar în zumzetul îndepărtat al mării, i se păru o clipă că aude ritmul călăreșilor de care era atât de mândru imperiul său. Când goliciunea și desnădejdea peisajului în care se găsea, îl năpădi peste iluzia templelor de aur, îi veni să se asvârle în adâncimea sălbatică a stâncilor. Privirea îi fu atrasă însă de-o mișcare grea și fâlfăită care venea de sus. Un vultur de-o măreție rar întâlnită desena spirale cenușii pe cer. În sborul lui părea că se co-

boară, dar mișcarea îi era atât de lină, încât plutea doar, sus, între luminile cerului. De jos, din grămada sălbaticilor porniră urlate și strigăte de îmbărbătare. Il zăriseră și ei și l-ar fi dorit mai aproape. Dintr'un imbold pe care nu și-l putu îndeajuns lămuri, străinul întinse brațul cu lancea, și svâcnind scurt, o aruncă spre vultur. Aerul țipă, și'n clipa următoare ca un vârtej, aerul începu să se sbată între aripele vulturului. Incercând zadarnic să mai plutească, cu lancea înfiptă în spate, c'o aripă strânsă ghem, iar cu cealaltă bătând neputincios aerul, vulturul se prăbuși pe plaje, în mijlocul sălbatecilor îngroziți. Când îl văzură că nu mai mișcă, că stă întins țeapăn, pe nisip, în fața lor, ca o arătore ciudată și înspăimântătoare, se apropiară de el. Fu destul însă să-i vadă suvița de sânge ce i se prelingea din rană, ca ei să bănuiască ființa. O năvală oarbă stârni prada. De sus, străinul ghici după mișcărilor lor repezi, că vulturul fu repede mâncat. Un vânt ușor dinspre mare ridică până spre el fulgi negri și ușori.

Ajuns jos, străinul băgă de seamă cu surprindere că sălbaticii se ndeletniceau cu'n joc ciudat. Cu pietrii, cu lemne și unul c'o frântură din lance, svârleau după păsările de mare care săgetau pe plaje. Il năpădiră gândurile. Și tot mai mult se convingea, că dacă va trebui să viețuiască printre aceste fapte, el nu-i va putea stăpâni decât învățându-i să facă anumite lucruri, după cum observase că imitără și gestul lui prin care răpusese vulturul. Lăsându-i să-și ducă mai departe jocul vânătorii, urcă pe stânci până la locuințele lor. Dintr'o grotă trecu într'alta. Nu putea rămâne mai mult de-o clipă înlăuntrul lor, îl doboră o duhoare și-un miros jilav de umezeală.

Plecă întristat. Ii era teamă să mai întârzie o noapte sub cerul liber. Și cu acest gând reîncepu să colinde stâncile căutându-și una cât mai bună, pentru ca pe ea, să-și clădească un adăpost. Intr'un târziu, sub un colț de stâncă, cu puțin mai jos de unde doborîse vulturul, dintr'un loc de unde avea deschisă spre mare o vedere largă, într'o gaură puțin adâncă, găsi locul cel mai prielnic și ferit pentru adăpost. De sălbatici nu putea avea teamă. Drumul era greu, nu-l putea urca decât unul câte unul, iar acolo, în jurul stâncii, se găsea o groapă adâncă cu neputință de trecut. Va pune între cele două maluri un trunchiu de pom, pe care noaptea avea să-l tragă spre sălașul său.

Cât timp își cără lucrurile spre adăpost nu mai dădu atenție sălbaticilor. Ii zărea în treacăt cum își continuă jocul, cum sfâșie câte-o pasăre lovită din întâmplare, cum prind pește sau cum dorm.

Din stâncile rupte și risipite, înțepenindu-le cu lăzile și bucățile de lemn ce și le cără din pădure, ridică un zid care închidea gaura din stâncă. Socotea că astfel era ferit și de ploaia ce-ar fi bătut dintr'o parte. În fundul găurii își așeză pânzele din barcă, a blană bogată de oaie, iar alături puse în ordine toate mărunțișurile și armele ce le avea. Înainte de-a se înopta vru să mai facă o sforțare. Cu securea și-o legătură de funii porni. Pădurea, după un drum șerpuit și prăpăstios se întindea cam la aceeași înălțime

cu locul unde i se găsea adăpostul. O atleă deosebit de deasă și de umedă. Strânse vreascuri, mușchi uscat, frunze, coji de lemne și tot ce știa el că arde. Le cără în vreo trei rânduri și le ascunse într'o găură alături de coliba lui, ferite de ploaie. Cu ultimul drum și-aduse și-un trunchiu de pom. Il târi cu crengi cu tot, legându-i capul cu-o funie.

Odată cu umbrele serii care își întindeau beznele împrejur, străinul trase puntea depe stânca din față, rămânând într'o singurătate din care doar gândurile lui triste, mai falfâiau rătăcite ca niște pasări de noapte.

* * *

Noaptea îi fu chinută. Un coșmar năpraznic îl întorcea de pe o parte pe alta. Și de câte ori se suceau, ori capul, ori picioarele și le izbea de marginile culcușului său prea strâmt. Către dimineață dormea pe spate. Era într'o stare vecină somnului și veghei. Avea clipe când simțea că-i trează, altele în care se pierdea ca'n întortocheri de vis. Sbuciumul nu-l părăsise și i se părea, că alături, sălbatici aceia, care-i semănau totuși la făptură atât de mult, îl pândesc cu oarecare curiozitate și teamă. Când gândul prinse într'adevăr tărie îi fu frică să deschidă ochii; simțea că visul este realitate. Și privind printre genele întredeschise zări cu spaimă pe stânci, în poziții curioase și de neînchipuit, câțiva sălbatici care într'adevăr se uitau la el. Și gândul începu să alerge în toate părțile ca un cal scăpat. Cum putuseră ei trece până la el? Nu se ascunseseră destul de bine? Ca'ntr'o mare primejdie, din cotiturile adânci ale firii îi veni un gând care era mai mult o sănătoasă lămurire. Cu aceste ființe nu va putea trăi izolat, trebuia să intre în mijlocul lor, să viețuiască în felul lor, în ritmul și'n primitivitatea lor. Orice separare ar da naștere la dușmănie, ori el trebuie să stăpânească demn și autoritar, să nu depindă de ei, ci doar de voința lui senină ca cerul îndepărtatei patrii. Și atunci se sculă. Mișcările îi fură rupte ca din bucăți. La fiecare întrerupere pândea. Ceilalți încă nu se mișcau. Li se desfăcuseră ochii mai mult și-l pândeau mai atent. Străinul vedea bine că sălbaticilor nu le mai era teamă de el. Ce-i ținea la distanță era doar o adâncă curiozitate și-o frică de necunoscut. Se sculă în picioare și începu să se miște în adăpost. Iși cercetă toate lucrurile și nu-i lipsea nimic. Simțea nevoia să facă o legătură oarecare cu sălbaticii. Intinse o mână, încet și blând, vrând s'o pună pe umărul celui mai apropiat. Sălbaticul nu se trase înapoi. Cu ochii mici și iuți urmări mâna, iar pumnii i se strânseseră ca un arc. Toți ceilalți priveau cu aceeași tărie mâna străinului. Când sălbaticul i-o simți caldă și moale tresări plăcut. Și atunci, după o pauză în care teama se amestecă cu îndrăzneala intinse și el mâna către umărul străinului. Și și-o puse aspru și izbit. În clipa aceea străinul hohoti într'un răs de rămaseră toți încremeniți. Cel ce intinsese mâna și-o trase înapoi, uitându-se curios

la ea, nedumerit că o atingere a ei putuse face ca ființa aceea cu mână caldă și moale să scoată un strigăt atât de curios.

Privind în jos, pe plaje, străinul îi zări pe toți ceilalți strănși ca'ntr'o așteptare. Simțea că este clipa să facă ceva deosebit, să-și desvăluie în toată frumusețea puterea lui nemăsurată față de acești sărmani fii ai sălbătăciunii. Luă câteva așchii și lemne din cele strănse în ajun, puse mâna pe-o cremene și-o iască și porni în jos, urmat ca de umbră de aceia câțiva care-l pândiseră la trezire.

Ajuns pe plaje, caută o piatră netedă, ferită de vânt: așează cu răbdare și gust o grămadă de lemne în formă de piramidă, băgă între ele crenguțe subțiri și câteva frunze uscate. Scoase amnarul și începu să lovească. Primele scânteii se pierdură, una aprinse iasca. Un fir alb de fum se ridică. Străinul o strecură între frunze și suflă. La început se ridică un fum gros și apoi o pâlpăire scurtă; apoi alta, și'n cet, focul aprinse toate surcelele. Când fu gata se trase la o parte. Atunci putu vedea ce'nsemnează înmărmurirea. Toți sălbaticii păreau turnați în bronz, curioase și minunate arătări înțepenite. Niciunul nu tresărea. Privirile erau atât de fixe și de metalice că semănau cu bucăți de oțel lustruit. Străinul culese de pe nisip un pește pe jumătate mâncat și-l asvârli în foc. Un sfârâit întovărășit de-un miros plăcut umplu aerul. Sălbaticii se mișcară, se născu o agitație, nările adulmecară aerul, picioarele se întinseră, oasele trosniră, coamele se animară, și înainte ca străinul să să prevadă ceva, toți, ca la o poruncă, se năpustiră la foc, cu mâinile întinse să apuce. Tărmlul mării fu prea strâmt să cuprindă nemărginitele urlete de groază ale sălbaticilor; cu mâinile arse, cu părul pârlit și ochii înroșiți de durere și fum se svârcoleau ca o dihanie în agonie. Din foc nu mai rămăsese nimic, dar nici vreun sălbatic care să nu se fi ars pe vreo parte a corpului. Priveliștea era tristă. Fiecare se furișa undeva să sufere; dispăruse și semeția lor și mersul legănat. Unul mai lacom dusesese la gură un cărbune aprins. Nu-l simțise decât între buze, unde acuma era carne vie. Și-o umflătură grotească se răsfrângea până peste bărbie.

Străinul era îndurerat; nu se așteptase la o întorsătură atât de neprevăzută. Nu bănuise că foamea îi va face pe acei nenorociți să creadă că și focul se mănâncă. Ar fi vrut să-i mângâie, să-i împace în prostia lor de copii mari. O compătimire ca de-un smeu mai slab și mai nenorocit începu să-l agite. Mergea dela unul la altul, încerca să-i alinte, să le zâmbească și din obișnuința lui de om civilizată, să le vorbească. De când era între ei nu scosese nici o vorbă și observă, că la sunetele armonioase ce le scotea gura lui, sălbaticii, cu toată suferința lor priveau ca vrăjiți. Atunci începu să le vorbească mai tare, privindu-i pe rând în ochi și făcând cu mâinile gesturi mari de elocință. Lasă șiruri cristaline de vocale, dulci și legate armonice, să cadă ordonat ca perlele într'un șir. Aici urca vocea, aici o cobora, aici strângea brațele, aici le întindea spre necuprins. Și capul i se agita, când insinuant și blând, când dârz și semeț. În jurul lui se făcuse liniște. Niciun îndurerat nu mai scâncea, fețele li se înseninară și erau transfigurate ca de-o

plăcere adâncă. Toți priveau ca vrăjiți ochii aceia albaștri cu scântei de cer senin și nu se puteau sătura ascultând melodia aceea stranie în frumusețea ei, pe care o scotea gura străinului, desenând în avântul de dăruire arabescuri atât de diferite.

II.

Timpul trecea încet și aspru. Furtuni ridicau, nu rareori, munți de apă. Iar cerul tuna de se părea că de undeva se prăvale lumea. Când ploile tăiau cu biciuirile lor repezi, se arăta ca și cum nimica nu mai rămâne în picioare, iar când vântul fluera nestăpânit pe țărni, întorceai aiurit capul. Se părea că ființa ta e dusă în fugă nebună peste locuri stranii și neumblate și că n urechile sârmane îți jiuie toate strunele pământului.

Străinul se împăca greu. Mult timp stătuse pe cea mai înaltă stâncă scrutând zările. De niciunde nu fâlfâiau pânzele vreunei galere. Locul unde-l aruncase furtuna părea că-i marginea pământului. Tristețile din suflet și le înăbușea amaric. De multe ori plângea cu hohote, iar uneori, în desperare, noaptea, când spre apusul depărtat zărea steaua pe care o cunoștea de mult, avea certitudinea că-l așteaptă aproape ultima lui clipă a vieții. Dar desperarea trecea, și strigătul vreunui sălbatic îl aducea din nou pe malul acela al mării.

Vieța în mijlocul acelor făpturi aspre, se făcuse mai ușoară. Se învățase și el cu asprimile vremii, ale vânătoarei și ale obiceiurilor. Iși învățase sălbaticii să vâneze cu arcul, să facă foc, să-și prăjească carnea și peștele. Li învățase să se spele și-i împăcase cu apa mării pe care o socoteau dușmană. Gândurile lui de stăpânire asupra sălbaticilor îi dădeau deseori fiori de bucurie. Într'un rând se ocupa serios de ei, să-i instruiască mișcări simultane, să-i disciplineze militar. Ar fi vrut în clipele când reușea, să-i vadă organizați într'o armată cu care să ncerce ruperea acelu zid al pădurii. Să facă cu ei expediții, să biruiască și dacă se putea să-și taie cu ei drum până n depărtata lui țară. Le îmbunătățise locuințele, grotele erau curățate des, iar pieile de animale începuseră să coperă forme de haine, cusute cu ace din oase de pește și cu ață din mațele vânatului. Îmbunătățindu-le vieța observa la ei și-o licărire de simțăminte, uneori melancolie și-o împăcare tot mai mare cu forțele naturii.

În ochii sălbaticilor străinul era un tovarăș de preț, de care tot se mai mirau și de care aveau un respect nemăsurat. Și bucuria străinului când biruia c'o privire sau cu câteva vorbe instinctele și impulsunile sălbaticilor, se întindea până la nebănuite și bogate satisfacții. Dar la urmă și acestea îi erau tot atât de dureroase, ca și suferințele din neizbânzi. În țara lui succesele erau trâmbițate și chiar dacă erau dintre acelea care rămâneau doar în fundul sufletului tău, prietenii îi le ghiceau după mers, iar femeile după felul în care le priveai. În acest pustiu zadarnic provocai

vreun ochi de femeie, și se răspundea ca ecoul gol și rece dintr'un puț fără de fund.

Din naufragiu scăpase o ladă de manuscrise. Deseori, îmbrăcat în cea mai scumpă togă ce-o avea, din purpură feniciană, încălțat cu sandale din piele de capră, și cu'n sul în mână, se urca pe câte-o stâncă și provocând parcă destinul, recita cu glas tare, către necuprinsul mării, vreo odă a poezilor lui favoriți. Dar și aceasta îi provoca suferințe. Când privea în jur și vedea că sălbaticii îl ascultă, că sunt fermecați de glas și melodie, de gesturi și ținută, ar fi vrut să strige peste mări, izbânda de-a fi potolit aceste animale de abia ridicate în două picioare. Să strige în necuprinsul firii, cum spiritul a biruit materia. Dar înafară de vreo pasăre de mare, care din înălțimi țipa strident, se părea că nimeni și nimic nu știa răspunde acelor ritmuri calde și atât de pline de simțire.

Din năvala fără de sfârșit a zilelor, aceleași fără urme și fără dor, străinul nu mai putea scoate niciun sens și nicio fărâmə de lumină pentru sine. Ajunsese un stăpân înfricat al acelor sălbatici, un dascăl blând care-i învăța încet să vorbească și-un zeu aspru care știa să-i pedepsească de câte ori greșeau. Dar toată această bucurie îi devenise obișnuință. Trăia cu ea ca și marea cu stânca, părea că de-o veșnicie's împreună.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr'o zi, o pradă bună, o capră mare și iute, cu mușchi fini și grăsime subțire căzuse în capcana lor. Străinul porunci să-i fie adusă pe plaje. Intocmi un foc mare și cu măsură și ordine pregăti ospațul. Sălbaticii care nu lucrau, stăteau de-o parte blânzi și așteptau. Cei ce munceau, păreau născuți cu indeletnicirea aceea atât de atrăgătoare, de-a pregăti o masă bună. Când capra fu friptă, străinul și cu Hâhân făcură împărțeala. Fiecare primi o bucată. Și-o mâncară în liniște fără să poftască la a vecinului, într'atât putuse străinul să coboare în acele suflete, un licărit de dorință după ceva mai bun.

La sfârșitul mesei, străinul începu să le vorbească. Le articula silabe, vocale dulci, pe care sălbaticii le repetau în cor. Era obișnuita lecție prin care-i învăța să vorbească. Și cu toată mizeria lui sufletească străinul simțea o imensă bucurie, văzând cum lumina a năpădit în sufletele acelora atât de primitive.

Dar destinele sunt undeva scrise cu litere de foc. Și'ntocmai ca și când așa trebuia să fie, într'o clipă, când lecția era în toi, și când corul sălbaticilor reușise să îngâne vorbele calde, *a-mo*, *a-mas*, *a-mat*, străinul fu izbit pela spate, drept în creștet, cu-o lovitură de secure bine mănuită, chiar de unul din harnicii lui sclavi. Unii din sălbatici mai amestecau încă în cerul gurii acel *a-mat*, cald și sincer, când deodată, fără ca unul să fie surprins, săriră cu toții în sus, începură să urle sinistru, să joace desperat, și'ntr'un desmăț de nedescris, să se repeadă asupra cadavrului străinului.

Fiecare apucă ce putu. Unul c'o mână a victimei smulsă din umăr se apăra de ceilalți care vroiau să i-o ia. Altul se alese cu'n picior, câțiva se băteau pe pânțele străinului, rătăcindu-și mâinile în măruntaiele calde și pâlând încă de vieață. Altul ronția oasele degetelor, pocnindu-le între măsele. Hâhân despicas capul de trunchi, și ntr'o mână cu securea victimei și'n cealaltă ducându-i capul apucat de păr, se așeză pe-o piatră și începu să-i mănânce, pe îndelete, întâi limba, limba aceea care-l minuna atât de mult decâte ori vorbea, apoi ochii, ochii aceia ca cerul, care de câte ori il priveau, il înmărmureau.

Și'n timp ce Hâhân sorbea din orbita unui ochiu ultimul strop din cristalul de lumină al străinului, pe stânca din față, unul din sălbatici, cu toga cea roșie aruncată stupid pe spate, cu'n sul în mână, imita în urlete grotești pe străin, ca și când ar recita versuri.

Și cum soarele era în apus, umbra acestei caricaturi se întindea nemărginit, peste mare, ca și cum ar fi vrut să cuprindă întreaga lume.

V. BENEȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PRELUDII DE DEBUSSY

Maestrului G. Clolac

Valuri mici cu creste albe se'ntrec... Frivolități de-o clipă ale adâncurilor.

Vântul dă viață unei corăbii ce aleargă să le-ajungă. Pânzele albe se umflă în bătaia lui, ca piepturi ce suspină.

Corabia, nimic în întinderile verzi, aleargă. Valurile mici i se feresc din cale. Valuri lungi vin de departe, ca niște dorinți nesăbuite. Se sparg cu sgomot, de nimic. Frivolități de-o clipă ale adâncurilor eterne.

Corabia cu pânzele 'n vânt, dorința veșnică a omenirii de-o clipă... Tot pe frivolități plutește.

COLINELE DIN ANACAPRI

Dealuri calde, sterpe, sub un cer albastru. Dincolo de pietre sure, sclipește marea, tot atât de senină.

Dintre stânci, un cânteț clar. Cânteț de cer albastru, de țară fără griji. O fată ce păsește ușor, cu pași de căprioară, cu umeri de bronz.

Și surăde, surăde mării, surăde soarelui, lumii întregi. Pe o culme, între pietre albe, soarele o învăluie în lumină. O adiere îi flutură costița ușoară. Lumina crudă o orbește. Imbrățișează marea cu o privire, închide ochii... Lumina cuprinde tot, lumina e tot. Pietre albe.

PAȘI PE ZĂPADĂ

Intinderi albe, cer de plumb.

O liniște rece, apăsătoare.

Nimic nu se schimbă, nimic nu se mișcă. Și timpul s'a oprit, înghețat.

Un șir de urme de pași se adâncesc în zăpadă, și se îndeapătează, .. se duc... până la marginile lumii. A trecut, odată, un om. Aste urme au, poate, îngropate în ele, gânduri de mult moarte.

Unde se ducea, întunecat motiv încet și trist, printr'o simfonie albă?... unde?... Ce dureri îi erau întipărite în suflet, ca pașii lui în zăpadă?...

— Și s'a pierdut în zarea fumurie.

Doar urme de vieață în pustiul alb... doliu alb pentru ce nu mai este.

Deșert alb și nesimțitor, mort și înghețat pentru totdeauna, vei avea întotdeauna pe întinderea ta liniștită astfel de urme de dureri trecute... aste urme ce se duc... se duc... se pierd, în Nesfârșit.

CE A VĂZUT VÂNTUL DE APUS

Tărmlul râpos, înalt, negru, al Oceanului. Vântul ațâță valuri spumoase asupra lui. Se sfarmă, neputincioase, și vântul râde de isprava lui. Se joacă nepăsător cu tot ce-i iese în cale.

Norii aleargă înspăimântați, valuri întunecate se ridică, mor în spume albe.

Vântul de Apus hohotește...

Vede plutind o coajă de nucă, plină de vieți omenești. O întoarce, o ridică, o trănțește... Rugi fierbinți se ridică spre Dumnezeu.

O izbește de stâncile spălate de spume, și o trimite în adânc...

Pornește spre stepe, hohotind sinistru.

FATA CU PĂR DE IN

O cascadă de raze de lună e părul ei. Ochii îi sunt ca o noapte de Mai. O poezie dalbă.

Când a ridicat ea ochii, au înflorit crinii. Surâde ușor, cu buzele ca niște petale de trandafir. Râsul ei, limpede și îmbătător, e ca o cupă de cristal plină cu nectar. Toate mărgăritarele mărilor s'au adunat: dinții ei.

E singură, și crede că nu-i stă bine să zâmbească. Se face serioasă, lasă ochii în jos. Dar mai aruncă o privire furișă pe sub gene, zâmbește șiret, o clipă. La ce se gândește?

CATEDRALA SCUFUNDATĂ

O lumină verzuie intră pe vitralii mărețe. Unde ușoare se alungă în umbra arcadelor. Liniște. Se bănuiește doar murmurul valurilor de deasupra. Contururi de himere gotice tremură prin apa străvezie,

Doar marea atotputernică slujește în altarul plin de alge. Ramuri de mărgean împodobesc icoane aurite.

Poate, în miez de noapte, catedrala cu portaluri mărețe răsare deasupra valurilor spumegânde, și umbre slujesc sub candelabre stinse.

Atunci, undele mării aduc pe coaste sunete grave de orgă. Oamenii ce aud, se înfricoșează.

Curând apoi, adâncimile își reiau avuțul. Raze verzi intră prin vitralii, unde liniștite se alungă prin naos.

DANSUL LUI PUCK

Geniul pădurii, foc rătăcitor, se joacă răsând cu frunze, cu funigei, cu razele amurgului. Acum fugărește o libelulă de mătase, acum se oglindește, serios, într'un isvor limpede... Totul e glumă pentru Puck, făptura răsfățată a regatului elfelor și stăpânul fără odihnă al pădurii. Și totul se închină în fața lui.

Are și el un stăpân, geniul cu ochi de flacări, geniul ce nu surâde: Oberon. Și își aduce aminte că l-a chemat la apusul soarelui.

Și când ultima rază de soare mângâie frunzișul pădurii sbuciumate, Puck râde ascuțit, încalecă pe o creangă verde... a sburat.

Pădurea poate să fremete.

DORIN SPERANTIA

ZIUA-ȘI MÂNĂ 'N FUGĂ CALUL ȘARG

Ziua-și mână 'n fugă calul șarg,
Stave de lumină pier în larg;
Și auzi departe chiuind
Noaptea cu potcoave de argint?

Și pe tine, și pe tine are
Să te vânzolească bezna uare.
Versurile tale, frunze moarte,
Vor sbura foșnind tot mai departe...

Dar aicea palid pe pământ
Tu rămâi pe veci fără cuvânt.
Ingeri poate au să te îngroape
In sicriu de aur pe sub ape.

Luna va veni din vreme 'n vreme,
Frunzele șoptind o să te cheme,
Și 'n puterea nopții lângă tău
Vor jeli la căpătâiul tău

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN TRUPUL LIVEZII

In trupul livezii macii visează.
Mi-e sufletul în soarele de-amiază
Pe holde risipit ca vântul cald.
Ne-a îmbătat minunea de smarald.

Văzduhul vibrează albastre coarde,
Sub talpă glia înfierbântată arde,
Și spicele tremură de dor de soare,
Armata cu lănci, necălătoare,

Cu pasul liniștit mergând mă leagăn,
Imi vine să mă culc pe lutul reavăn
Și să ascult cum lanurile cresc
Bogate din ogorul românesc.

Vântu, îmi flutură părul și visele,
In suflet îmi zumzăe poeme — nescrisele,
Și beat de viață pieptul mi-l umflu,
De chiote văzduhu 'ntreg să-l umplu!

PE INIMA 'N DERIVĂ

O, gândul meu amar
Pe inima 'n derivă
La peatra de hotar
Și pentru și 'mpotrivă.

De-aici o țară alta
S'anunță pentru noi.
Cum să cioplești cu dalta
Din ape idoli noi?

Plutește peste ape
Un duh. E oare sfânt?
Putea-va să desgroape
Din valuri nou pământ?

Adâncurile sună,
Dar fără de 'nțeles.
Dă-mi vorba rea sau bună,
Să intru ori să ies

Ce noapte blestemată,
Ce zori înșelători!
E parcă 'ntâia dată,
A fost de-atâtea ori.

Și timpul ăsta-i parcă
Omidă ruptă 'n două.
Simt apă rece 'n barcă,
De sus cenușa plouă.

Sunt ros de viermi; și 'n creștet
De fulgere isbit;
Deși-i frunzișul veșted
Cireșul a 'nflorit.

Mă 'ntreab' o umbră naltă
Cu ispitiri de Sphinx;
Râd stelele din baltă
Cu ochii lor de lynx.

M. BENIUC

C Â N T E C

Cin' ți-a prins din sboru-i sborul
Și l-a aruncat în norul
Dincolo de nori!?
Pentru cine cazi în flori
Grea mireasmă adormită
Și duci florile 'n ispită
Să se lase sărutate
De vânt, când el bate!?

Cine te-a trimis în lună
Să spui lunii „Noapte bună“
Și cu stelele pe umeri
Ceasul nopților să numeri
Și să frâangi noaptea în două
Când iarba plânge în rouă
Și când stol de licurici
Tese lumini mici!?

Cine s'a jucat cu tine,
Când simțeam cum crești în mine
Ca un fruct, în floare!?
Pentru cine ziua moare
Hăt!... în valea zărilor!
Pentru cine, ea răsare
Din adâncul mărilor!?

C Â N T E C T R I S T

Își scutură în mine, fiorii, amintirea,
Cum toamna-și cerne frunze, în prag de asfințit;
De pleoape mi se prinde o clipă din iubirea
Întâilor înfrângerii a trupului jertfit.

Și-aș vrea s'o țiiu cu mine, ca 'n seara când caișii
Cu lacrima lor albă, păcatul ne spăla,
Să nu rămânem veșnic în lumea 'n care 'nvinșii
N'au parte nici de geana luminii dintr'o stea!

Își scutură-amintirea fiorii ei pustii,
— Imagini răzlețite în pânza unor ani,
Ce-și tremură parfumul în umbre viorii,
Peste vlăstarii, astăzi pădure de castani! —

Cu ochii stinși de doruri, privirile-mi aplec
În marea de lumină, cu zări de ametist...
Și 'nășurat de gânduri, prin liniștea ei trec,
Cu pașii unui cântec, din ce în ce mai trist!

V O L U P T A T E

Așteaptă să-și închidă zarea geana
Și doliul, de vânt involburat,
Să cadă peste faptul înserat,
Când, pe sub ape, aur țese mreana.

Așteaptă ca în plopi să curgă liniști
Și munții să se 'ngroape în pământ!..
Așteaptă până când fuior de vânt
S'o 'mbrățișa, cu florile, pe miriști.

O clipă mai așteaptă, s'aud zvonul
Ce pregătește 'n cer o taină sfântă
Și s'auzim, cum heruvinii cântă
Sub bolta grea, ce-o înstela amvonul!

Și-atuncea, ca doi șerpi încăierați,
Să ne 'mpletim, în beznă, trupuri goale
Și istoviți de luptă, să ne scoale
Un trăznet!... Și 'n lumina-i rușinați
Să aruncăm aprinse brațe 'n vânt,
Cenușe să ne 'ntoarcem, în pământ!

AL. NEGURĂ

POEME DIN CHARLES BAUDELAIRE

Lăieți în călătorie

Ieri, prooroceasca laie, scânteii în ochi purtând,
Porni la drum cu dancii, ținându-i în spinare,
Sau, celor mici, în brațe, tot dându-le mâncare,
Comoara veșnic gata a fâței aninând.

Mergând pe jos, bărbații, cu arme lucitoare,
Alături de căruțe — în care-ai lor stau ghem —
Iși plimbă peste zare privirile, ce chem
Posomorite doruri de lumi imagine.

Din colțul său, un greer, cum trec, îi tot privește
Și-și înteește cântul din ce în ce mai tare;
Cibela, iubitoare, verdeața și-o sporește,

Pustiul înflorindu-l, din stâncă dă izvoare
Drumețului acesta, ce în ochi i se livește
Un prietenos imperiu de besne viitoare.

Alchimia Durerii

Te luminează unul cu căldură
Și altu-ți pune doliul, Natură!
Ceea ce unuia Mormânt îi pare
E pentru altul: Vieță și Splendoare!

Necunoscute Hermes, ce-mi stai față
Și totdeauna m'ai înfiorat,
Aidoma lui Midas, fă-mi o vieță,
Tu, alchimistul cel mai întristat;

Prin tine, pot să fac din aur fier,
Precum și paradisul în infern;
În giulgiul norilor prea vag,

Descopăr un cadavru-atât de drag,
Iar peste al tărâmurilor cer,
Intruchipez un mare sarcofag.

Unei Trecătoare

Asurzitoare strada în jurul meu urla,
În doliu și durere măreață 'nveșmântată
O falnică femeie trecea. Cu-o delicată
Mișcare-a mâinii faldurile rochii legăna.

Intrezăream picioru-i de-o formă statuară —
Prins de fiorul unei ciudate nebunii,
Sorbeam din ochii-i cerul, ce-ascunde vijelii,
Ademeniri de vraje, plăceri care omoară.

Un fulger... apoi, noaptea! Frumoasă arătare
A cărei ființă m'a renăscut deodată,
În lumea cealaltă am să te mai văd, oare?

Departa de aicea! Airea! Niciodată!
Căci nu știu a ta ființă; nici tu a mea cărare,
Tu ce-mi ghiciși iubirea — și ți-ași fi dat-o toată!

Fântâna Sângelui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum picură fântâna în ritmice suspine,
Așa-mi pare că sânger: molcom, șiroaie, des;
Ascult prelungul murmur lipsit de înțeles,
Dar pipăindu-mi rana n'o aflu unde vine.

Și prin oraș — prin cercul acesta — dacă ies,
Îmi pare insulețe pavajul că devine,
Că 'n apa lor sting setea îndată la oricine
Și pretutindeni roșii culori naturii țes.

Mereu cercat-am vinuri cât mai îmbătătoare,
Să-mi potolesc o clipă teroarea ce m'apasă,
Căci vinul dă urechii și ochiului vigoare!

Cătat-am în iubire un somn ce dă uitare;
Dar dragostea nu-mi fuse decât saltea țepoasă,
O băutură bună de crudele fecioare!

CONSTANTIN-STELIAN

I. E. Torouțiu: Studii și Documente Literare, vol. II: („Junimea”, „Literatura și Arta Română”)

Comoara documentelor literare publicată cu admirabilă sârguință și mari sacrificii de Prof. I. E. Torouțiu, membru corespondent al Academiei Române, cuprinde până acum șapte volume. Primele șase volume se referă la perioada „Junimei”. Cu vol. al VII a început perioada „Sămănătorului” și va continua cu vol. VIII. Vor urma regulat un volum (al IX) din „Junimea”, al X din „Sămănătorul”, al XI „Junimea”, al XII „Sămănătorul” etc. Volumul de față al VI aduce, ca și cele anterioare, date prețioase, care vor schimba cu desăvârșire, înviorând biografia multor scriitori din secolul al XIX. Lucrul cel mai îmbucurător, pe care-l simți pătrunzându-ți sufletul, după ce ai stăruit cu răbdare pe nenumeratele rânduri de mărturii ale atâtor vieți trecute, — este siguranța liniștitoare, înseninătoare că în cultura neamului nostru se înrădăcinează o tradiție viguroasă. Căci ce sunt oare aceste „documente” alta decât soliile liniștite ce străbat din umbrele istoriei pe pragul actualității, (vai, atât de turbure!), ca să ne asigure parcă, la timp, că sbuciumul pentru bine, adevăr și frumos al înaintașilor e o cheazășie în plus a drepturilor noastre de popor latin, aici, la gurile Dunării; unde înfățișăm, pe lângă trecutul apărat în ascuțiș de săbii și un trecut cărturăresc. Acesta își cere recunoașterea feței lui adevărate, din arhiva documentară, unică în felul ei — a prof. I. E. Torouțiu.

Prea cuprinzătoarea bogăție de informații, ce va sta ca ajutor neprețuit fericitului istoric literar gata să folosească datele volumului VI, ne silește să desprindem în contururi nouă numai câteva figuri ale trecutului nostru literar, lăsând cititorului grija să se informeze despre celelalte, direct la sursă.

Titu Maiorescu apare tot mai puternic întregit în profilul său de om și scriitor, care începuse a-și completa contururile cu datele volumelor anterioare din „St. și D. L.” cu *Insemnările zilnice*, publicate de prof. I. Rădulescu-Pogoneanu și cu prețiosul volum publicat de d. Em. Bucuța, în ediția Fundațiilor Regale, *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în Scrisori (1884—1913)*.

Pentru adâncirea „Momentului Maiorescu” în cultura noastră, istoricul literar are astăzi la îndemână acest minunat rezervor de informații, care aduce o lumină vie asupra caracterului marelui luptător politic, asupra strădaniilor profund „umane” ale omului, asupra limpezimii pătrunzătoare a gânditorului, asupra afecțiunii sincere dar fără exagerări sentimentale, deci clarvăzătoare, a prietenului, — care știe că în clipele cele mai grele „rămâi singur și

trebuie să-ți ajuți cum poți“, — asupra profesorului conștiincios și harnic.

Cele douăzeci și șase de scrisori ale lui T. Maiorescu adresate surorii sale *Emilia Humpel* (n. Maiorescu) sunt toate scrise în limba germană, probabil datorită în primul loc caracterului lor intim, care putea găsi expresie mai ușor în această limbă, foarte bine mănuită de amândoi. Dealtfel fiecare epistolă e însoțită de traducerea respectivă. Firea lui Maiorescu, aplecată, uneori într'un ciudat chip, spre amănunte încă din copilărie, cum o găseam în „Insemnările zilnice“, apare cu aceeași înclinare și în câteva din scrisorile de față. Este, foarte probabil, în această minuțiositate, ceva și din grija pentru exactitate pe care îi vor fi încalcat-o deprinderile educației sale nemțești, dar acestea s'au altoit de bună-seamă pe unele dispoziții native. Grija pentru adevăr și — cred că nu greșesc, dorința de a arăta multora dintre contemporanii săi (boemi și neglijenți, până la tembelismul oriental de neglijenți) preocuparea pentru precisiune, le găsim totdeauna în toate comportările lui Maiorescu, așa că obiceiul notării amănuntelor, observat atât de des în scrierile sale, obicei care nu e părăsit nici la vârsta de 30—42 de ani și mai târziu chiar, este o însușire caracteristică omului.

Dealtfel atunci când ea nu e bizară, ca în notarea grijulie a temperaturii zilnice, — care se vede că-l influența mai ușor decât pe alți oameni — sau că în descrierea cu amănunte de tratat medical a operației ce a suferit-o la Londra prima lui soție, Clara, — minuțiositatea și exactitatea se manifestă sub forma acelei ordine plină de sistemă prin care „atitudinea maioresciană“ se apropie atât de mult compartamentului dacă nu tipic german, apoi totuși nici într'un caz român și mai puțin oriental. Cerința de exactitate și precizie, tocmai fiindcă e presărată chiar între evenimentele cele mai subiective ale vieții sale, tocmai pentru că este unori așa de omeneste covârșită de acele amănunte frapante ce ne zugrăvesc un Maiorescu duios, sentimental și chiar o clipă înfrânt de mizeriile vieții, care-l duc la idee sinuciderii, dovedesc *lupta* acestui tip de intelectualist, acestui temperament reflexiv pentru echilibrare. Iar faptul că rațiunea învinge denotă marea doză de echilibru din această individualitate omenească și puterea voinții unui caracter, a unei personalități călitate. Din acest punct de vedere Maiorescu are ceva goethean într'însul, ceva clasic. Corespondența lui, de parte de a turbura, — prin umanizarea imaginii noastre despre dânsul, — chipul acestei înalte personalități a „civilizării“ noastre moderne, o conturează limpede arătându-ne cum se înalță mai întreagă și mai armonică, deși mai complexă, din sbuciumul vieții zilnice care l-a învălmășit. El apare, veau să zic, din precizarea documentară ca un om, un om, care nu consideră nimic din ce e omenesc, străin de firea lui; dar, veți conveni cu mine: ce om mare, ce om neobișnuit, ce om, de care am avea atâta nevoie să fie — și încă multiplicat în diverse exemplare, — mai ales în timpul nostru...

Este foarte elocventă pentru această individualitate ce-și cunoaște structura și reacțiunile specifice, tendința omului de a cere un sfat la cine știe că merită această cinste, de a găsi un sprijin, dar și grija de a se apăra de eventuala greșită interpretare a gustului său. Este siguranța de sine și inseparabilul *amour propre*, al omului cu simțul demnității sale, cu judecata independentă, ce nu se schimbă decât la probe evidente. Inclinarea așa de cristalizată în firea lui și care i-a atras, desigur mai mult pe nedrept, faima de om încăpăținat. Cu toate acestea, cât de admirabilă este încrederea lui neclintită în rațiune și în stringența adevărului, chiar pentru atitudini în care decidera nu e așa de ușor de luat ca în domeniul ideologic! Cu câtă convingere și răbdare procedează omul acesta la reconstituirea logică a adevărului descăunat din drepturile sale de către eroare, de reavoință sau de neglijență! Cu câtă precauțiune pentru a nu jigni, dar cu câtă hotărâre, spre restabilirea dreptății, se străduiește să repare o întârziere a unei erori sau o amânare a unei opinii false. Este în această stăruință o dovadă oarecum estetică a armoniei sufletești ce stăpâna eul său în chip obișnuit și dela care cu greu se putea abate. Ascultați constatarea aforistică a acestui lucru, într'un răspuns dat surorii sale (scrisoarea dir 28 Mai 1869) în care-i face reproșuri:

„Nu găsesc cu cale să ne despărțim așa și cred că toată chestiunea trebuie elucidată în mod inteligent și liniștit. Nu m'ar surprinde toțiși din partea ta răspunsul că n'ai nimic de lămurit. Ai fost totdeauna de o consecvență încăpăținată în chestiuni de sentiment. Eu însă nu; în concluzii raționale, poate, în chestiuni de sentiment însă deloc. Și nu numai că-ți scriu cu ușurință toate astea, dar mi se pare atât de firesc, încât le voi repeta mereu, până nu (?)*) voiu primi un răspuns cuminte dela tine. Susceptibilitate, mândrie sau încăpăținare, sunt lucruri care n'ar trebui să ne îndepărteze unul de altul. Pentru mine vieța și moartea sunt noțiuni atât de apropiate, apoi acest caracteristic nihilism sceptic care întunecă lumea cu vălul său, toate mă fac să cred că n'ar avea nici un rost să mă smulg de unde am fost înrădăcinat.

*Pentruce dintr'un extrem într'altul? Lumea este o piramidă, al cărui vârf a căzut de mult, iar muchiile i se macină și ele cu vremea. Ce-i drept prezentul ne apare plin de contradicții și gata să dea lupta, în realitate însă țesătura se desface, fără nici o încălcire.**)* Dacă am sta să ne închipuim că amândoi suntem bolnavi de moarte sau norți unul lângă altul am fi niște proști. Aștept, așa dar, din partea ta o scrisoare, în care fără prejudecată vei desparte dreptate de nedreptate și vei da fiecărui ce i se cuvine... etc.

lata o pagină cu o însemnată tălmăcire psihologică: într'insa se răstrânge pe dea n'tregul caracterul acestui om excepțional în tot ce are caracterul său însușire tipică.

*) In textual original: „... dass ich ihn so lange wieder holen kann, bis Du verständig antwortest.
**) sublinierea mea: R. D.

În sprijinul aceleiași trăsături de caracter vine împrejurarea cu lămurirea lui în 1910 despre cheltuielile pentru întreținerea în școli, tranșată definitiv de către I. Torouțiu, prin publicarea scrisorilor oferite de părintele protopop Dăianu din Cluj*) prin corespondența adresată de Maiorescu administrației fondului de bursă blăjean și mitropolitului V. I. Mihaly, sau de către acesta lui Maiorescu — (publicată de către A. Lupeanu în foaia „Unirea” din Blaj. V. I. cit. Note, pp. 452—460).

Din aceste documente se vede cum Maiorescu restituie cheltuielile de întreținere la studii ce le obținuse prin bursa fondului Ramonțai, și se rezolvă „problema caracterului nerecunoscător” de care fusese acuzat, pe nedrept, chiar de cuând.

„Este dela sine înțeles, scrie M. d-lui Dr Ilie Dăianu, că voi restituți întreaga sumă... de care m'am folosit la vreme de nevoie și de care acum să se folosească alții, mai nevoiași decât mine”.

Pentru întregirea altor note dominante din firea lui Maiorescu este util să subliniem sbuciumul său în penibila chestiune a divorțului de cea dintâiu soție, Clara. În toată această furtună el apare sub două înfățișeri principale. La început neliniștea deprimantă ce i-o aduce nervositatea femeii, nervositate crescândă, probabil, datorită și unei deficiențe fiziologice, nesuficient clarificată din datele ce le avem până acum, cât și din înclinarea lui Maiorescu pentru Mite Kremnitz din această vreme. Sunt, destul de grăitoare laconicele însemnări ale lui Maiorescu, despre episodul „dantesc” al dragostei lui Eminescu pentru Mite. În același timp conversiunea „soțului” Maiorescu (ce ajunsese, printre aceste clătănări afective, la desperare, aproape de sinucidere), pentru Anicuța Rosetti, viitoarea lui soție de a doua este o dovadă precisă de trebuința robustă ce o simțea acest om pentru echilibrarea vieții sale familiare. Grija sa de a asigura primei soții și fiicei lui o situație materială și acesteia din urmă o situație morală, îndeosebi la curtea regală, indică, mai alés prin socotelile precise, nu atât simțul practic al vieții numai, cât și convingerea lui Maiorescu, filosoful spiritualist, că înainte de toate siguranța materială și prestigiul public liniștesc sufletul omenesc. În privința celorlalte trebuințe *timpul* poate întregi restul. Dealtfel adeseori chiar cu sine, necum cu alții, M. a fost în privința considerentelor de duioșie foarte sever, neînduplecat, parcă s'ar fi temut să nu cadă în fața lor, ori i-a fost frică de ridiculul în care un om *ponderat* ar fi putut ușor cădea, făcând concesii în direcția aceasta. Și e greu să-l închipui pe acest om „făcând concesii” pe teme de natură... caritabilă. Citiți în această privință scrisorile: XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, ce cuprind întreaga scară de stări sufletești prin care trece omul acesta, dela nesiguranța dacă hotărîrea lui de a divorța și a-și aranja altfel viața, e bună sau nu, și până la judecarea aspră a Clarei și „a Nemților lui din familie”, Mite y comprise. Dar când logica îi spune că și-a făcut datoria, liniștea triumfătoare, prevăzută dealtfel într'un oarecare moment an-

*) până la publicarea aici, inedite.

terior, proclamă sonor:

„Am impresia că Livia a și început să vadă ce înseamnă mamă-sa, singură cu ea. Cred că în cursul anului viitor se va mai schimba și va accepta să se mărite. Acesta este ultimul meu buletin de mersul bolii. Sunt liniștit și ferm hotărât în fața oricui, mă simt tare ca un lup între oi. M'am trezit din starea de somnambul de acum 14 zile, văd situația mai bună și mai demnă decât înainte. Așa că acum să n'ai nici o grijă de mine. (Scrisoarea XXIII către soră-sa Emilia).

Pentru a înțelege această scăpare din naufragiu, ce respiră din fiecare rând de mai sus, e bine să recurgem la „Insemnările zilnice” și la biografia lui Maiorescu făcută de Soveja*) din care să culegem mulțumirea adusă de cea de a II soție în căsnicia lui care-i oferă înțelegere în cele spirituale, menajarea tuturor înclinărilor, prevenirea tuturor lipsurilor, cu un cuvânt o fericire binemeritată, după atâtea căutări și suferințe. Atunci poate se va înțelege următoarea mărturisire ce aruncă o lumină scurtă și limpede asupra unei părți rău înțelese din firea lui Maiorescu, atât în privința mulțumirilor mai vechi, cât și în ce privește îndepărtarea de simpatia ce o arătase Mitei Kremnitz:

„...tu sais — scrie dânsul surorii sale — *les femmes**)* ont toujours été habituées à abuser un peu de moi, par ma faute. Je répare maintenant ma faute un peu violemment.

Nu scăpați sinceritatea și simțul de autocritică (obișnuit la M.) din această confesiune, care dovedesc încă odată cum omul acesta tindea constant spre o echilibrare a personalității sale, spre o liniștire, lucru la care ținea mai mult decât la orice.

În sfârșit, documentele din acest șir de scrisori mai înlătură prefinsa nepăsare a lui Maiorescu pentru greutățile vieții lui Mihail Eminescu, Scrisorile XIV și XVI ne dau știrile necesare, arătându-ni-l pe Maiorescu și în chestiunea aceasta cu aceeași grijă, cu același spirit de organizare, calculată până 'n amănunte și, mai ales, adânc impresionat de marea nenorocire ce se anunță prin boala poetului care desorganiza o minte genială subminând-o.

Dacă trebuie să terminăm cu aceste extracții și interpretări, o facem cu speranța că un cercetător cu preocupări mai puțin grăbite decât ale noastre de acum va osteni mai îndelungat asupra acestui tezaur de informații și, întregindu-l cu altele ce se cunosc până acum — și se vor mai cunoaște din celelalte volume, care sunt sub tipar, — va face o adevărată psicografie a feței celei nouă ce ne-o arată aceste date despre marele bărbat, care a fost pentru istoria culturii acestui neam o individualitate de primul ordin. Se vor putea înscrie pe foaia de observație a caracterizării sale încă multe însușiri sufletești definitive, aproape tot atâtea modele de imitat pentru tineretul ce-i va face cunoștința în viitor. Insușiri pe care nu ne putem opri a le înșira cel puțin, smulgându-le notelor creionate pe marginea volumului când le-am citit:

*) V. și o mărturie a lui D. Zamfirescu în acest vol. p. 193.

**) se pare că termenul e folosit în scrisoare intenționat cu înțeles nedeterminat...

Caracterizează scurt și lapidar prietenii și cunoștințele și ține mult să cunoască bine pe oamenii cu care are de lucru:

Arată interes constant pentru înaintarea țării pe latura culturii și pentru însănătoșirea vieții noastre politice.

Iubește munca, muzica, celelalte arte și mai ales literatura. Ii plac călătoriile, care-l liniștesc, îl instruesc, și-l distrează, împrosfătându-i sufletul. Deaceea nu renunță la ele.

Respectă opiniile întemeiate ale altora, izbește cu putere prejudecățile și erorile morale și logice.

Spirit inclinat către autoanaliză cu mare putere critică și auto-critică.

Este ironic, sarcastic, nu-și face mare idee de snobismul publicului ce se înghesue la prelegerile filosofice.

Are, pe lângă toate acestea, un limpede simț practic și de autoorganizare a intereselor, pe care le urmărește cu acea cerbicie esențială firei ardelenesti, moștenită, probabil pe linia ascendentă a tatălui său.

Este prețioasă, din toate punctele de vedere, autobiografia criticului N. Petrașcu scrisă pentru *St. și D. L.*, la cerința dlui Torouțiu. El s'a publicat în fruntea corespondenței pe care d. Petrașcu a avut-o cu diferite personalități ca director al revistei *Literatura și Arta Română**). Cunoșteam talentul de memorialist duios al criticului nostru și din alte publicații ale sale precum și din caldele și bineritmatele sale conferințe radiofonice. De data aceasta însemnările-i autobiografice precizează un „moment” din trecut literar dela sfârșitul secolului al XIX și din pragul veacului nostru. E o experiență de om ce pare, (cu tot interesul ei indiscutabil mare, pentru viața noastră spirituală), puțin ofilită alături de strălucirea epocii și a marelui personalități, a lui Maiorescu. Aceasta, cu atât mai mult cu cât exista o judecată a d-lui despre Maiorescu - omul, discutabilă dacă nu în întregimea ei, cel puțin în substratul ei sufletec. S'ar putea însă ca această impresie a noastră să fie nesuficient întemeiată mai ales că o prețuire justă a faptelor va trebui s'o aducă viitorul. Oricum, se pare că și Duiliu Zamfirescu apreciind marea prietenie a criticului dela *Literatura și Arta Română* n'a fost convins nici el prea mult de atitudinea antimaioreșciană, luată la un moment dat de către prietenul său. Însemnările d-lui N. Petrașcu — am spus — vor aduce precizări biografice pentru mulți dintre scriitorii veacului trecut. Iată-l bunăoară pe liceanul Vlahuță școlar mediocru, însă de o inteligență extraordinară, învățând numai ce-i place, iubitori de petreceri, venind a doua zi la școală cu ochii oboșiți și roșii, — îndrăgostit de Ida, fata profesorului de italiană Federico Pagano. Pentru acest „motiv” „corruptul Vlahuță” cum îi zicea un alt profesor, ca să câștige sufletul fetei, a învățat, în câteva luni numai, să vorbească și să scrie italianește, așa cum nici un elev din liceu n'a știut-o. „Curând i-a cerut mâna (Idei), iar în clasa a VI a avut nunta la care am asistat

*) și, o bucată de vreme înlocuitor al lui J. Negruzzi la conducerea „Conv. lit.”; v. ac. vol. p. CLX și Iorga, „Ist. lit. rom. cont. II. p. 14.

și eu, scrie d. N. Petrașcu. Într'o casă veche pe un dâmb, în mijlocul unei curți mari, unde sta Paganu, avu loc nunta și seara, la masa cea mare era și tatăl lui Vlahuță, călugărul de mai târziu dela mănăstirea Agapia, al cărui cap l-a pictat Grigorescu... În cl. VII Vlahuță a avut un copil care i-a murit. La terminarea liceului, venind în București, el s'a despărțit de soția lui".

O altă figură din trecutul literar, limpezită mai bine în acest volum, este cea a lui Duiliu Zamfirescu. Insemnările autobiografice ale dlui N. Petrașcu reiau în parte pe acele cunoscute de noi despre D. Zamfirescu din monografia cuprinsă în seria „Generația Artistă” (Amintiri, vol. III, publicat de „Cultura Națională” în 1939). Corespondența din volumul de față și „Insemnările” trebuiesc puse în legătură cu monografia amintită, cu corespondența adresată lui Iacob Negruzzi (St. și D. L. vol. I) iar toate acestea trebuiesc întregite cu volumul de corespondență publicat de d. Em. Bucuța și pomenit mai sus. Este spre meritul dlui N. Petrașcu, să amintim aici că, în monografia citată, (p. 52) d-sa face o afirmație revelatoare, confirmată de corespondența din vol. de St. și D. L. de față, referindu-se la scrisorile lui D. Zamfirescu: „... scrisorile lui, care-i oglindesc vieața de atunci și din care se va vedea în același timp gama întinsă a impresionabilității lui, atât de originală, curioasele asociații de idei și mai ales stilul și spiritul din ele, însușiri care ne descoper o latură nouă a talentului său, un Duiliu Zamfirescu intim, mai cald*), mai sincer*), mai scriitor decât chiar în paginile lui literare alese. (sublinierile mele: R. D.)

Revelația de aici constă în faptul că, oricât de important ca scriitor Duiliu Zamfirescu are ceva „compozit” voit pretențios, aproape afectat într'o parte a operei sale, cam așa cum ne apare el ca persoană și în portretizarea pe care i-o face d. Petrașcu în primele pagini ale monografiei ce i-a închinat-o. Dealtfel prețiositatea, care pe noi ne stîngherește astăzi, era, se pare, în vremea aceea, o notă de rigoare pentru distincția personajelor subțiri ale aristocrației intelectuale. Prețiositate, azi cam dulceagă și cam... „scrobită”, fie că o regăsim în stilul cuiva, fie că persistă încă în gesturile, tonul vorbirii sau atitudinea unora. Dar poate că... „aerul democratic” al epocii noastre să ne fi scăzut tuturor într'o măsură oarecare și pretențiile de rafinament, dacă nu cumva în epocă noastră, mai apropiată de realitățile imediate ale vieții, reacțiunile romanțioase și „făcute”, ale trecutului ne par și mai greoaie și lipsite de spontaneitatea utilă împrejurărilor unei vieți grăbite. — Cu toate acestea, există în scrisorile lui D. Zamfirescu o serie de glume care ne silesc să uităm, cel puțin câteva clipe, ținuta stilului pretențios (chiar a stilului de vieață), devremece autorul însuși face, prea deseori, apel la bunăvoința, puțin decentă, a punctelor de suspensie ce urmează inzistent inițialelor... politicoase!

Oricum, această observație parentetică și privind mai mult o latură necunoscută îndestul a omului, nu trebuie să împietzeze asu-

*) expresiile dacă sunt bine determinate aici, span într'adevăr foarte mult...

pra valorii literare a acestui mănușiu epistolar în care, spre deosebire de tonul grav din corespondența cu Maiorescu, D. Z. se apleacă cu indulgență concesiune, unor intimități, având în vedere și intimitatea mai mare a partenerului. Ceea ce dovedește cu atât mai mult excelența aprecierii de mai sus a dlui N. Petrașcu. Interesantă însă este constatarea pe care ți-o dau scrisorile lui D. Zamfirescu despre evoluția lui către serioșitatea vieții familiare. Atunci, rar, ca niște reminiscențe nostalgice mici escapade, fără vină, în cearcă să reinvie timpurile tinereții. Duiliu Zamfirescu a fost un om care a cunoscut plin darurile vieții, oricâte greutăți ar fi răsbătut.

Pentru că suntem siliți să renunțăm la atâtea alte însușiri ce ar trebui evidențiate din corespondența lui D. Z. cu N. Petrașcu, vom aminti importanța datelor care privesc procesul de creație al romancierului care a scris *Tănase Scatiu*, *În Războiu*, *Îndreptări*, ca urmare la *Vieța la Țară* și, înfășișit, atitudinea lui, sinceră dar severă, în fața activității prietenului său la „Literatura și Artă Română”, neuitând să subliniez, cu deosebită mulțumire, mlădierea acestui mare scriitor printre bogățiile nuanțelor limbii românești. Bogății care apar mai accentuate chiar decât în romanele sale, poate și datorită preocupărilor mult mai variate ale corespondenței de față.

Ar părea unora ciudate aprecierile romancierului Vieții la Țară despre poezia modernă. „Gustul clasic” al poetului nostru „parnasian” s’a arătat puțin îngăduitor și în alte împrejurări, asupra cărora nu e timpul să stăruim aici, oricum aprecierile din scrisoarea XXXI și ieșirile vulgare din scrisoarea XXXIII, chiar dacă au un fond de dreptate — mai ales ultima, — ne pun în fața unor limite ale esteticeii acestui Scriitor, după cum corespondența cu Maiorescu ne arătase un D. Zamfirescu neînțelegător al valorii „Făcliei de Paște” a lui Caragiale. Cititorul atent va putea găsi și alte aprecieri despre scriitori, unele juste, altele nu: despre Coșbuc, Maiorescu, M. Dragomirescu, Alănescu-Ascanio etc. precum și despre câteva personalități ale vieții noastre politice. Vom îndemna pe cititor să stăruie asupra deselor caracterizări făcute de I. Toroușiu în studiul introductiv al volumului, oprindu-se și asupra celei hărăzite lui D. Zamfirescu și vom încheia observațiile noastre despre această parte a documentelor cu constatarea că corespondența cu d. N. Petrașcu ne înfășișează un D. Z. mai complex: Judecată limpede, neatârnată, cu reținere în obiectivitate, de cele mai multe ori, mobilitate temperamentală, înclinată câteodată spre îngândurări neguroase, adesea însă străfulgerată de expansiune, aproape juvenilă, obligată să se înfrâneze în puncte de intrerupere...

Scrisorile de aici au valoare literară prin sinceritatea lor, prin omenescul larg, prin stilul lor străveziu și puțin pretențios — spre deosebire de câteva excepții. În acestea din urmă autorul nu-și găsește, ca în celelalte, o expresie directă a sufletului, cea mai potrivită haină a gândirilor și sentimentelor, a dorințelor și obligațiilor. Scrisori ce dovedesc dimensiunile unei prietenii, pornită din avânturile tinereții, între doi oameni iubitori de frumos dar cu puțințe

de realizare felurite și ca firi, mai ales, atât de individual diferențiate.

Celelalte scrisori, nenumărate, au o însemnătate mai redusă, deși multe sunt prilejuri minunate de surprindere a câtorva trăsături sufletești sau a unor împrejurări caracteristice oamenilor și locurilor: acesta este marele avantaj al documentelor trecutului. Ele oglindesc celor ce le întreabă, fără reticențe, faptul brut în toată realitatea lui trecătoare sau eternă; depinde de valoarea spiritualității pe care o răstrânge și de ecoul ce-l poate arunca peste generații și peste epoci, în viitor. De aceea nedreptățile acestor încercări trecute nu nelișiștesc: în rosturile alcătuirii lumii acesteia nedreptatea și neadevărul nu găsesc trăinicie constructivă; ele dispar cu vremea ca și umezeala din teancurile și cimenturile zidurilor, pe când ceea ce este trainic se întregește constitutiv cu organismul construcției totale.

Nu poți însă spune, după ce ai străbătut cele vreo cinci sute de pagini cu notele respective, din acest prețios magazin al trecutului nostru literar că n'ai asistat la o strălucită paradă de opinii de simțiri și mai ales de caractere felurite. Ele îți întregesc chipuri și icoane, îți precizează sau îți șterg siluete cunoscute, îți întipăresc în minte profiluri văzute întâiași dată. Astfel va fi pentru mulți bunăoară, corespondența adresată dlui N. Petrașcu de către psihologul N. Vaschide, harnicul cititor care va deveni apoi valorosul colaborator a lui Alfred Binet. Notele dlui Torouțiu îmboldesc spre o reconstituire a acestui chip de savant român. Să nu uit a însemna aici că se află persoane care mai au dela dânsul o corespondență, ce ar trebui pusă la dispoziția d-lui I. E. Torouțiu.

Trebue să semnalez, în sfârșit, dureros de elocventele chitanțe ce provin dela marele Mihail Eminescu, și care, alături de multe din scrisorile celelalte, unele înfățișând momente de limpede fericire omenească, altele interese diplomatice, — ele notează mizeria zilnică a genialului poet, uneori nedată, alteori chinându-l în jurul anului 1888. — O altă chitanță semnată Herman Weinberger atestă primirea „de lei noi 50 dela d. M. Eminescu, plata chiriei odăii dela 5 Iuliu până la 5 August 1888...” Primele două scrisori adreseate de poet d-lui N. Petrașcu (St. D. L. VI, pp. 272—273) s'ar putea data, folosind autobiografia d-lui Petrașcu, (p. CLXVIII), de pela 1887. Ele ne arată pe poet timid, stăpânit de un sentiment al inferiorității, între cele două lovituri ale boalei sale necruțătoare. Și acum, pentru a încheia să spunem încă un cuvânt de laudă pentru d. I. E. Torouțiu, privitor la *notele și indicele de nume și motive* care întregesc adunarea acestor documente. Ele sunt foarte utile cercetătorului. Cel mult la un adaus al volumului următor trebuiesc întregite trimiterile rămase neefectuate a multor note, secundare de altfel și care au fost trecute cu vederea.

ROMULUS DEMETRESCU

PLATON: Fedru, trad de Șt. Bezdechi, editura RAM, Aninoasa-Gorj, 1939.

Între cultivatorii clasicismului antic în țara noastră, un loc de frunte — s'ar putea spune, locul de căpetenie, după Vasile Pârvan — îl ocupă profesorul de literatura greacă la universitatea din Cluj, Ștefan Bezdechi. Bogata-i activitate în toate ramurile literaturii și culturii greco-latine îndreptățește cu prisosință această afirmație. Profund cunoscător al limbii și vieții grecești și romane, și dotat cu un rafinat gust pentru frumusețile literaturii și gândirii clasice, profesorul Bezdechi a dat literaturii române cele mai multe și bune tălmăciri din autorii vechi (Hesiod, liricii greci, Euripide, Aristofan, Plato, Aristotel, Xenofon, Lucian, Marc Aureliu, Ovidiu, sfinții Părinți ai Bisericii, etc) și o sumedenie de studii (despre Aristofan, Plato, poezia lirică, Lucian, Nonnos, etc., și marele umanist și prelat român al Bisericii apusene, Nicolae Olahu), ca și de articole risipite în revistele de literatură sau în cele de specialitate. Peste tot, adâncimea vederilor și finețea scrisului său e egalată numai de o impecabilă erudiție de savant deplin. Înruđit sufletește cu învățații din epoca umanismului, dl Bezdechi e cunoscut și ca un îndemânat ec făuritor de stihuri latinești, iar tălmăcirile din poezia contemporană grecească, aproape necunoscută la noi în țară, ni-l arată ca un remarcabil versificator.

Aproape nici unul din domeniile literelor clasice n'a rămas neexplorat de acest distins elenist. Dar autorii lui preferați sunt Euripide, Aristofan, Platon: marea triadă a Atenei clasice, care reprezintă trei culmi inegalabile ale geniului grecesc, completate de marele Tucidide, creatorul critice istorice. De astădată, în colecția RAM condusă cu multă râvnă de o mână de tineri entuziaști, profesorul Bezdechi prezintă o frumoasă tălmăcire a dialogului „Fedru” de Platon, precedând-o de o introducere care dă cuprinsul și înțelesul acestei bucați filosofice și literare. În cadrul obișnuit al unei conversații, între tânărul Fedru și filosoful Socrate, Platon desvoltă tema iubirii, în sensul ei înalt, „aducând, spune traducătorul, un imn de laudă la adresa iubirii adevărate, a acestei puteri demonice, iraționale, a acestui delir, . . . care, între cele patru categorii enumerate de Platon, ocupă locul cel mai de seamă, pentru că e cel mai înălțător și mai fecund pentru spiritul omului”. „Amorul e atotputernic, trebuie să i ne supunem și să-l cinstim, căci nebunia produsă de el e creatoare de valori nemuritoare . . . De fapt scrierea aceasta, cum arată traducătorul, e în fond o răfuială cu retorică, . . . cu elocința care nu reprezintă decât o rutină lipsită de ideal, de metodă veritabilă și de o justificare etică sau socială. Adevărata elocință

trebuie să aibă ca scop prezentarea adevărului, nu a verosimilului, cum se admitea în practica de toate zilele... Și pentru că preocuparea de căpetenie a dialogului nostru e învățământul elocinței, se pune întrebarea: pe mâna cui trebuia lăsat acest învățământ? Pe seama retorilor cari jertfesc minciunii și induc sufelete în eroare, sau pe mâna unor pedagogi noi (psychagogi = mânători de sufele, ar fi spus Platon) cari să fecundeze sufeletele prin dragostea de adevăr, frumos și bine, care trebuie să stea la temelta oricărui învățământ adevărat? Ceeace e profund original în gândirea ilustrului discipol al lui Socrate, e tocmai această întrebuintare a dragostei ca element pedagogic. Cuvântul viu și simpatia spontană dintre elev și maestru sunt mijloacele care știu să trezească în sufelete tinere și să desmorțească din somnul lor acele idei odată întrevăzute în claritatea pură a unei vieți corporale și printre care radiază ideea Frumosului. Și ce putere mai rodnică în sufletul omului decât dragostea de acest frumos?"

Acesta ar fi sensul temei dezvoltate în „Fedru”. Dar pe lângă profunzimea și seninătatea gândirii, ceeace impresionează mai mult în dialogurile platonice e forma aleasă a limbii și a expresiei poetice. Platon e înainte de toate un mare maestru al scrisului. Acest lucru l-a înțeles pe deantregul traducătorul, care e și un remarcabil cultivator de slovă românească, și cu talmăcirea lui „Fedru” a reușit să ne aducă, din grădina plină de frumuseți a literaturii clasice, un nou dar, într-o formă vrednică de măreția originalului. Convins că o bună traducere nu poate fi o simplă transpunere a textului original, ci trebuie să fie în bună parte o nouă creație, el a învesmântat frumosul dialog al lui Plato într-o curată limbă românească, nelipsită de arhaica eleganță a expresiei cronicărești.

În lumina unei îmbelșugate activități literare și de specialitate, profesorul Șt. Bezdechi s'a impus — ceeace trebuie relevant și cu acest prilej — ca un fruntaș între slujitorii literelor și ai științei. Dar cine l-a cunoscut mai de aproape, a putut, mai ales, aprecia, dincolo de roadele unei munci fecunde, pe umanistul de o rară ținută sufletească, pe omul pătruns de noblețea valorilor eterne ale clasicismului din care și-a făurit un crez și o concepție senină și sobră de viață, și o conduită de o modestie adesea excesivă. Respectând pe toată lumea, uneori poate și pe cei ce nu totdeauna merită, fără însă a nesocoti respectul datorat adevărului, ce nu trebuie pus mai prejos de susceptivitatea și presumpțiile oamenilor, profesorul Bezdechi e dintre cei — din nefericire nu prea numeroși — cari cred că știința și cultura nu sunt lucruri de paradă și retorică goală, domeniile preferate ale mediocrității academice. Dacă despre adevăratele valori s'a vorbit întotdeauna mai puțin, e că ele nu aleargă după gloria efemeră a aprecierilor și a impresiei bune câștigate pe calea propagandei, și nici nu se înghesue în corporațiile savante, mulțumindu-se a lucra în liniște și găsind indostulare în însași noblețea muncii. Profesorul Șt. Bezdechi e un muncitor pasionat, liber de vanitatea reclamei ieftine și convins că efortul cotidian al muncii intelectuale nu poate aduce decât împospătarea

și îmbogățirea resurselor sufletești.

Indeletnicirea fiecăruia din noi are o valoare de viață numai dacă reușește a ne înălța și înnobila spiritualicește, fiind nu numai un obiect de studiu profesional, ci o realitate morală vie. Acest lucru e de așteptat azi mai ales din partea clasicismului, a celui mănunchi de valori culturale cari au adus armonie, seninătate și profunzime în superficialitatea și dezordinea sufletească din toate timpurile.

ION I. RUSSU

Actualitatea lui Nietzsche — note pe marginea cărții „Nietzsche de Heinrich Mann.

Formula mântuirii omului n'a fost rostită niciodată, în istoria filosofiei, mai răspicat și mai plenar ca în opera lui Nietzsche. Și niciodată problematica soluțiilor paradoxale prin care respiră această operă, n'a fost mai actuală decât în zilele noastre. Chinuitoarea problemă a incertitudinii interioare și a justificării poziției ontologice a omului în lume, problemă ce constituie categoria cardinală a filosofiei existențiale reprezentată prin Kierkegaard, Max Scheler, Heidegger, Jankelevitch, Louis Lavelle, Vladimir Soloviev etc. își are rădăcinile adânc înfipte în filosofia vânosului creator al Zarathusrei. Ce alt ceva este teribila deslănțuire de forțe și aditudini contradictorii care străbate ca un fir roșu, făgașul timpului nostru, decât un ecou al mesajului pe care el, Nietzsche, cel mai independent și cel mai însingurat om al Europei, l-a strigat peste secole, după ce, în decursul vieții, l-a propovăduit în mod eroic.

Filosofia lui Nietzsche este filosofia îndrănelii, a aventurii metafizice. Ea este, după propria mărturisire a filosofului, o casă care a fost clădită pe un Vezuviu. Nimeni, în istoria gândului metafizic, n'a pus cu mai multă îndrăzneală problema omului, a reconstruirii lui, a destinului său tragic, ca și Nietzsche. El a afirmat și a trăit până la transfigurare situația paradoxală a omului în lume, determinată de tensiunea tragică a celor două coordonate existențiale: spiritul și viața, sfințenia și brutalitatea, transcendentul și imanentul. De aceea, cel dintâi și în același timp cel mai plin cuvânt al filosofiei sale este negația. Este, cum însuși spune, „un războiu la cuțite“, necruțător și apocaliptic, împotriva tuturor valorilor și idoloilor culturii. Din acest punct de vedere „Crepusulul Idoloilor“ și „Voința de putere“, pot fi trecute în rândul celor mai revoluționare cărți care au abordat problema omului și a destinului său în lume.

A ne opri însă la termenul de negație, considerându-l ca epui-zând în întregime atitudinea nietzscheiană în fața existenței, înseamnă a ne opri la periferia acestei atitudini, înseamnă a nu-i cunoaște perspectivele largi și turburătoare pe care le deschide spiritului. Negația, luată în sens metafizic, de atitudine în fața Totului, nu este, de altfel, identică cu simpla distrugere. Căci ea implică riscul, este străbătută de fiorul tragicului și ca atare, este înzestrată cu cele mai fecunde virtuți metafizice. Nietzsche a dărâmat tablele

teoriei cunoașterii — ce-și asumase rolul de a postula în mod absolut un prim adevăr — pentru a restaura din temelii gândul metafizic, arătând omului calea întoarcerii către sine însuși. El a deschis larg porțile destinului demiurgic al omului, destin ce-și are rădăcinile crescute din suferință, din tensiunea incertitudinilor lăuntrice și antenele îndreptate spre culmile contemplației artistice, spre lumea misterului dionysiac care-și are împărăția „dincolo de bine și de rău“.

Cartea lui Heinrich Mann, (trad. franc. „Corrêa“ Paris) cuprinzând un mănunchiu de fragmente alese și explicate din paginile nemuritoare ale lui Nietzsche, precedate de o substanțială privire de ansamblu asupra operei, este revelatoare tocmai din acest punct de vedere. Dotat cu un spirit de o rară luciditate, cu un subtil simț al nuanțelor interioare, H. Mann ni-l prezintă pe Nietzsche integral, cu toate sușurile și coborișurile destinului său.

În primele două capitole, referindu-se la actualitatea gândirii nietzscheiene și la corespondența de atitudine ce există între Nietzsche-omul și Nietzsche-filosoful, H. Mann spune că „a fost nevoie de o personalitate pură și severă ca alui Nietzsche, pentruca, după dispariția creatorului, să rodească nu numai exemplul său nobil, ci, în acelaș timp, tot ceea ce este paradoxal și violent în opera sa“. Sau, în altă parte: „Iată în ce constă cazul straniu a lui Nietzsche: un om care se simte nemuritor în timp ce toți predecesorii pe care i-a avut, credeau în Dumnezeu. Nietzsche este cel dintâi și până în prezent, singurul, care a pretins posterității să-l declare nemuritor. Gânditorul care a despiciat secolele, avea certitudinea că inaugurează o epocă care nu va fi supusă prăbușirii și că întreg viitorul planetei se află în mâinile sale. Din acest punct de vedere, îi plăcea să se numească pe sine însuși „cel din urmă om“.

Situând filosofia nietzscheiană în climatul spiritual din care a crescut, H. Mann insistă apoi asupra orientării acestei filosofii către certitudinea interioară, către destinul omului. Prin această nouă orientare Nietzsche a delimitat câmpul filosofiei în general și pe acela al metafizicei, în special. El face distincție între „muncitorii-filosofi“ (les ouvriers philophiques) și între filosofii autentici. Cei dintâi — în rândul cărora Nietzsche pune pe toți kantienii, — întrebuițând metoda teoriei cunoașterii, cuprind în formule o serie de valori anterior stabilite, valori numite „adevăruri“ (des vérités). Menirea filosofilor este, deopotrivă, de a impune legea stabilită de cei dintâi. În acest sens, filosoful devine legislator, atitudinea lui luând caracterul unui răspicat „da“ în fața existenței, iar legea pe care o impune este identică cu creația, cu voința de putere, ce-și întinde ramificațiile „dincolo de bine și de rău“.

Însfârșit, este deosebit de revelator capitolul intitulat „Creștinismul lui Nietzsche“ care cuprinde o justificare a atitudinii ostile pe care Nietzsche a avut-o față de religia creștină. „Această atitudine izvorăște din motive adânc religioase, din drama lăuntrică, din focul neliniștilor interioare. Nietzsche nu s'a ridicat împotriva credinței, luată ca mijloc de regăsire a omului în fața divinității, ci, împotriva contemporanilor săi — în deosebi a

connaționaliilor — care considerau credința drept un element accidental pentru spirit. „Acest om al profunzimii și al pasiunii — spune H. Mann — a considerat de-adreptul rușinoasă atitudinea acelora care trec atât de ușor peste un eveniment decisiv cum a fost creștinismul, ca și cum ar putea fi șters atât de ușor, ca și cum n'ar fi existat“. La lumina acestor considerații atât de turburătoare, Nietzsche este reabilitat în fața posterității — ca și în concepția unui Rozanov — ca un profund creștin.

OCTAVIAN DĂNILĂ

Scrisoare lui T. M.

De mulți ani n'am fost la T.

Și mă leagă atâtea amintiri de acest oraș, (este un amfibiu între orașele de azi), care se desvoltă ca fetele siameze, la etate de unsprezece primăveri, li se rotunjesc sâni, pasul li se face legănatec, privirea le este chemătoare... T., a uitat de parcă de marea cavalcadă a diplomației, furtunile ei se rezolvă într'o coajă de alună și autobuzul, care duce la „Baie“ este hodogit, un fel de cutie enormă de sardine, din care „călătorul“ vrea să scape cât de curând... Eu, care am văzut multe-multe orașe, mi le-aș putea însemna într'o carte cu pagini infinite, dar... cum ar spune Wilde: constipation, depression of spirits... În loc să fiu și eu ambasador ori cel puțin cancelist la un Consulat din Norvegia ori... China, în loc să fiu într'un fel de autoexil pe care nostalgia noastră scriitoricească ni-l dorește ca să scăpăm de murele autohtone, care dela o vreme încoace ne devin nu numai plictisitoare, ci „extraordinar“ de antipatice, căci o cură de cizilizație apuseană chiar pentrucă suntem prea buni patrioți, ne este anual necesară, m'am împotmolit între „ai noștri“, care de obicei nu mai înțeleg, ori îmi surâd cu prestigiul tinereții când le vorbesc de vremurile trecute, cu luptele unei caracatițe, care însemna: Stat milenar, cu fudulia penelor de cocoș ale jandarmului, cu vamă dela Predeal, la care ni se cerea de domnul Burg, Șeful poliției maghiare: pasportul, ca să pot pleca la București, care numai în inima de flăcău de douăzeci de ani însemna Capitala noastră, ca să devină a noastră, a trebuit să mi se albească părul (nu-i așa prietene T. M.?)... să dispară hotarele!

Firește, dacă te trezești după un vis lung, (de aproape douăzeci de ani...) te uiți împrejurul tău, ca să recunoști locurile, care adineaori erau aurite, clincăneau a tinereță bogată, pașii tăi nu erau grei, și întrebă întâi nu de morți, ci de cei, ce au mai rămas. Mai trăiește protopopul-munte, care mi-a arătat catedrala?... Nu, a murit! Au murit atâția din prietenii, cunoscuții mei din T. de înainte cu douăzeci de ani... și în locul lor sunt alții, mai tineri, mai frumoși mii și mii, poate sunt și dâșii buni și răi, sfătoși și agramați, cum eram ori nu eram noi, pe vremea de atunci... dar T. M. a rămas acelaș om, pe care, întâmplător nu l-am văzut în home-ul lui de douăzeci de ani. Cu o durere pe care pământul nu i-o poate face uitată... T. M. este acelaș visător, de-o modestie feciorelnică, sfios în mișcări. Dacă nu l-aș supăra, aș pune, că m'a chemat să-i văd casa cu o stângăcie provincială, deși acest om, face o revistă serioasă, în care

adună cu o selecțiune de literat manierat, clenodii autohtone și apusene, „P. L.” nu este provincie, este salon, în care șed alături figuri ale scrisului contemporan grave, pedante — dar tot în acest salon nepoții neastâmpărați se cațără și de stele cu scrisul lor juvenil... și această T., care va însemna poate câteva file în răbojul literaturii noastre, este opera lui T. M. Poetul n'a vrut decât să se folosească de uneltele sale: lira, pe care o neliniștește fără oboseală... corespondența de mică dictatură redacțională... răvășită zilnic, fiindu-i aceasta multumirea lui de scriitor. Dacă viața l-a dăruit ori l-a furat, dacă își poartă decepțiile într'un rictus amar pe buze... totuși are și un sens lăuntric sufletesc, care îl ridică deasupra oribilei cete de filistini, care alcătuesc și azi groaza omului de cultură, pe care Cerul îl leagă de provincia atât de banal cântată de poeții bătrâni și tineri ai tuturor generațiilor trecute ori contemporane.

Este aceasta o consolare pentru intelectul atât de muncit, spoliat de neajunsuri omenеști, că eu din T. de azi nu văd decât pe T. M., care izolat, cu casa lui tăcută, trăindu-și viața curată, — nu aleargă după onoruri, după măririi și vanități, care în fond nu sunt decât complexe de cel mai cras oportunism?

„Societatea Scriitorilor Români”, care a trecut peste emulațiile diletantismului de-a aduna creatori: à tout prix..., prietenii și dușmanii literari, toți oamenii care mai frământă pâinea creațiunii în blagoslovita noastră țară, nu cred, că în afară de T. M. vor mai ști de altcineva în actuala T. Cetățenii nu se vor putea supăra, de acest răvaș, căci dâșii își au viața lor exuberantă ori fihnită, își pot de-rege treburile, se pot aduna în Casele lor de lectură, — ar fi o insultă, să nu recunosc, că orașul este un centru de admirabil progres social, cultural și tot ce vrei, românesc. Dar muzele palide au sărutat pe frunte numai pe T. M... Eu în dâșul nu văd o iscălitură în statul de plată al unui liceu, pe mine nici nu mă interesează ce rol îi dau concetățenii lui — eu cred și știu că acest nume va rămâne, cu delicatele lui plâsmuiri sufletești, care încă nu s'au cufat la bursa literaturii românești așa cum ar fi meritat. Și nu știu dacă brațul lui Anteu ar putea avea mai tare îmbrățișare, de cum îi trimit eu, care știu ce înseamnă să stai într'o gară provincială, să privești în ochii verzi ai semaforului, să închizi în sufletul tău: lumea întreagă de popor de ciocârlii, căprioare, mări de flori, plâns de izvoare... și alături de tine, *insul* să taie bucăți de cârnaț, ca parcă ar tăia din iluziile tinereții noastre trecute și care, după ce l-ai întrebat de poetul T. M., să-și scarpine ceafa și să răspundă, ca o deslegare a unui rebus: domnul profesor?

(Din carnetul meu, 13 Iunie 1939)

EMIL ISAC

Regiunea atât de interesantă a Munților Apuseni, în ceace privește folclorul, nu s'a bucurat nici până astăzi de toată atenția cuvenită din partea acelorora ce se ocupă cu colecționarea produselor creațiunii poporului. Doar câțiva filologi, din dorința de a studia limba plină de elemente arhaice a Moșilor, în repetate rânduri, au făcut călătorii în „țara” lor, culegând și folclor în mai mare sau mai mică măsură, pe lângă materialul lingvistic. Unul dintre ultimii cercetători ai graiului Moșilor, Tache Papahagi, a afirmat că „Moșul n'are literatură folclorică: doină, bocet, colindă, baladă, basm, tradiție, etc.” Această constatare superficială prin cercetările d-lui E. Petrovici se arată absolut neîntemeiată. Făcând anchete pentru „Atlasul Lingvistic Român” în comuna Scărișoara, situată în creerii Munților Apuseni, în adevărata Țară a Moșilor, E. Petrovici a cules și un abundant material folcloric, pe care l-a publicat în Anuarul Arhivei de Folklor vol. V. Comuna Scărișoara, din punct de vedere lingvistic, prezintă o deosebit de mare importanță: ea păstrează încă cunoscutul fenomen al rotacismului, care și aici e pe cale de dispariție. Anchetând douăsprezece persoane, în cea mai mare parte femei, căci, mai mult ca oriunde, în această parte a țării, femeile sunt cele mai conservatoare în privința graiului, d. Petrovici cu destoinicia-i cunoscută, a cules un bogat material de folclor, care cuprinde 252 de texte, de un conținut variat. „hori” (doine), strigături, colinde, povești, legende, snoave, ghicitori, bocete, descântece, practici magice, diferite credințe și superstiții, demoni, ființe fantastice sau cu puteri supranaturale, etc. Partea întâi a cărții e un fel de introducere, care ne aduce o expunere clară și concisă asupra situației geografice a comunei, asupra vieții Moșilor: ocupațiune, hrană, locuință, port și stare culturală. Câteva considerații cu privire la folclorul lor sunt foarte bine făcute. „Ghicitorile, basmele, colindele, bocetele sunt tot așa de obișnuite la Moși ca și în alte părți”. Observația cea mai interesantă pe care o face d-sa e că folclorul Moșilor nu oglindește sau oglindește prea puțin vieța atât de grea a „văsarilor”, care cutreeră cu ciubere țara în lung și în lat. În toate textele nu se găsește decât o strigătură care se referă la vieța lor legată de ocupațiune:“

„S'icui verd'i d'e sacară
C-a m'neu uom s-o dusu-n țară:
S'icui verd'i d'i odosu,
Domni, adă-l sáratosú i

Cântecul atât de atribuit Moșilor!

»A plecat Moșul la țară
Cu cercuri și cu ciubară...«

în aceste părți nu se cunoaște. În continuare se ocupă de graiul lor cu particularitățile lui caracteristice și de obiceiurile multiple, cunoscute de altfel și în alte părți ale țării, dela naștere, nuntă,

moarte și înmormântare, precum și cele în legătură cu diferite sărbători băbești sau religioase. La sfârșit ni se dă un bogat glosar dialectic, care ajută mult la cetirea și înțelegerea textelor. Cartea d-lui E. Petrovici are meritul netăgăduit de a prezenta cetitorilor și mai ales celor interesați, un abundant material de folclor, cules cu multă grijă, transcris pe cât s'a putut fonetic, care are o înțeită însemnătate: lingvistică, literară și etnografică. Contribuția acestei cărți la cunoașterea graiului și literaturii folclorice a acestei regiuni moștești este remarcabilă. Ea dovedește odată mai mult că și Moșii sunt capabili de creațiuni artistice înalte.

NICOLAE MOCANU

Enciclica Papei Pius XII „Summi Pontificatus“ e o sguuitoare misivă adresată omenirii civilizate de azi. Prin suflul de mare autoritate morală și prin conținutul eternelor adevăruri reamintite, ca o muștrare, mesajul acesta spiritual nu poate fi asemănat cu nimic din ce s'a conceput și s'a rostit în vremurile noastre în favorul bieiei umanității. În rândurile scrisorii papale tremură durerea lumii. Ea este țipătul vieții care nu vrea să se stingă, ultimul apel sguditor la conștiința popoarelor care detestă războiul. Copleșit și cutremurat de grozăvia momentului fatal, Pius XII nu-și uită, totuși, misiunea de Vicar al lui Hristos. Ca și Invățătorul, el este în lume ca să dea mărturie adevărului. Să expună în fața puternicilor acestei lumi, făuritorilor dezastrului, marile lor rătăcirii, și neiertatele greșeli care au împins în prăpastie. O mare carte a muștrării acestei lumi, o necruțătoare arătare a păcatelor ei, pe care acuma începe a le ispăși. Cuvintele Papii scrutează inima și rărunchii orgolioasei străluciri a civilizației de azi, întoarsă cu fața dela Soarele dreptății spre a se cufunda în noroiul pământului și al plăcerilor. „Inceputul rețelor — așa spune enciclica — peste ale căror povârnișuri și prăpăstii drumul duce la mizeria spirituală și morală a vremii noastre, — îl formează criminalele sforțări ale multora, de a detroniza pe Hristos, de-a-L alunga din propria Lui împărăție; refuzul lor de a accepta legea adevărului dată de El; respingerea poruncilor acelei iubiri care este însăși suflarea de viață a împărăției Lui“. Cu mână neșovăitoare, marele chirurg al societății noastre bolnave taie în adâncul rănilor și spiritul lui pătrunzător pune diagnosticul inapelabil al haosului în care orbecăm. Enciclica pune în față realitatea brută, luminată de principiile evangheliei, pentru ca lumea să vadă și să se înspăimânte. Lepădarea de Hristos, marea apostazie oficială a Europei, este începutul și rădăcina răului care ne doboară. În continuare se explică din nou poruncile eterne date de Celce a venit în lume pentru ca viață să avem și mai multă să avem. După ce a arătat uriciunea rătăcirilor care înăbușe omenirea cu aparenta ei cultură și civilizație, scrisoarea papală arată căile slobozirei din labirintul pierzării: „Cinstirea lui Hristos pe tronul său împărătesc, recunoașterea drepturilor Lui regale, întoarcerea singuraticilor și a întregii societăți la legea adevărului și iubirii creștine“.

Se împlinesc 6 ani dela moartea lui Aurel Esca, un ales luptător din generația unirii. La înmormântarea lui care a avut loc la Cluj, în ziua de 18 Decembrie 1933, d-l Onisifor Ghibu i-a rostit o prietenească și meritată cuvântare funebră. În afară de aceasta, despre Aurel Esca nu s'a mai făcut nici o amintire în publicistică. Și Aurel Esca merită mai multă recunoștință dela posteritatea ardeleană. El a fost printre cei dintâi, care s'a grăbit să se înroleze în serviciul sfântului act de justiție istorică pentru Ardeal. În 1914 trece Carpații, îndreptându-se spre București, pentru a se înrola în armată. Timp de doi ani cât a durat neutralitatea României, A. Esca a visat în capitala acesteia, desrobirea țării sale. În acești ani, în cari deprimarea se alterna cu speranța și cu îndrăzneala, n'a încetat o clipă de a combate, cu graiul și cu condeii, pentru credința națională panromânească. În 1915 îl întâlnim printre fondatorii și colaboratorii revistei „Tribuna” din București, care considerându-se continuătoarea Tribunei din Sibiu și a celei din Arad, se ridicase pentru a spune Țării cuvântul hotărât al Ardealului. Mai târziu îl găsim printre cei 12 intelectuali ardeleni, în frunte cu părintele Lucaci și cu O. Goga, în ziarul lui Nicu Filipescu, rubrica „Ardealul vorbește”, care a zguduit, zi de zi, opinia publică a țării, mobilizând-o în direcția marilor aspirații naționale. Tot în acea vreme A. Esca, publică într'o broșură intitulată „Flori de sânge”, un înduioșător mănunchi de poezii populare trimise din război de ostașii ardeleni siliți să lupte în armata austro-ungară, în contra propriilor lor interese. La 15 August 1916, A. Esca a îmbrăcat de bună voie și cu un indescrribil entuziasm, haina de soldat al României și a plecat în războiu. Timp de 2 și $\frac{1}{2}$ ani s'a împărțășit din plin, de tot sublimul și de tot tragicul epopeei noastre naționale. La sfânta zi de 1 Dec. 1918, printre primii ardeleni reînțorși din pribegie și din război pentru a pecetlui pentru totdeauna dreptatea istorică în cetatea dela Alba-Iulia, A. Esca, era de față, martor și părtaș al celui mai mare moment din istoria bimeiănară a neamului nostru. Cel dintâi gând al lui, în țara liberată acum pentru totdeauna, a fost să-și întemeieze un cuib de fericire, alături de ființa pe care cu atâta gingășie o cântase în versurile sale... Dar, vai, fericirea pe pământ scurtă este!... După mai puțin de 15 ani, atât de zbuciumați și ei, luptătorul părăsește pe toți cari l-au iubit purtând pe pieptul său, ca o distincție nobilă, însemnele Ordinului marelui Rege Ferdinand, dezrobitor de patrie. Dar, Aurel Esca, cunoscut de cei mai mulți, ca un specialist în domeniul vieții financiare, și ca un luptător pentru ideea națională, în tinerețe a cântat în versuri de o frumusețe peste care atât de nedrept s'a așternut uitarea contimporanilor, sentimente dintre cele mai gingașe și doruri dintre cele mai îndrăznețe. Scrisa sub pseudonimul A. Seca și culegătorul acestor notițe își amintește de-o seamă de poeme pline de prospețime, apărute prin 1903—1915 în „Luceafărul” și în „Țara Noastră”, din epoca sibiană, etc. Când se va scrie, odată, cu deamănuntul, istoria literaturii ardeleni din primele decenii ale secolului nostru,

în paginile ei se vorbi în cuvinte de laudă despre poeziile publicate de A. Esca. Il. Chendi îi proorocea un loc onorabil, alături de Coșbuc, Iosif și Goga. Ca și acești precursori, A. Esca a cântat în forme de o proaspătă originalitate simțirile personale delicate, ce-i mijeau în sufletul feciorelnic, alături de suferințele și speranțele cari frământau Ardealul...

D-l G. M. Ivanov, publicist român de elită și un profund cunoscător al Rusiei, într'o panoramă a literaturii ruse dela 1917 până azi, din „România Literară“ Nr. 36, între altele, aduce și o seamă de interesante note despre Serghei Esenin. Prin 1926 și de atunci neîncetat până astăzi au apărut multe cărți de amintiri despre acest straniu poet, care tradus în românește de către Stancu și Lesnea, a produs o sguiduitoare impresie în tânăra generație de poeți români. Iată ce și-a notat scriitoarea Vinogradscăia despre marele dispărut. „Lui Esenin îi plăcea să se lase pradă amintirilor. În timpul nopților de primăvară, în timpul serilor de toamnă timpurie, plimbându-se cu prietenii săi pe bulevardele Moscovei, el povestea amintiri. Tot cu amintirile sale el își scurta lungile nopți de iarnă, călătoriile de vară. Iși amintea de copilăria sa, de cearta cu familia, de viața petrecută la un unchiu al său, fiind întotdeauna singuratic. Ii plăcea purtarea delicată a oamenilor față de el. Nu uita niciodată o vorbă spusă din suflet, un serviciu făcut cu sinceritate. Prezența prietenilor, atenția lor îi liniștea sufletul, muiau ghiața din viața lui. Era într'un chip bolnăvicios sensibil față de cei ce-l înconjurau. Sensibil și bănuitor. Orice indiferență sau neglijență, pe care cineva o manifesta față de el, părea că-l nimicește. „De obicei când se așeza să scrie, ordona să i să pună un samovar cu apă clocotită, care continua să fiarbă. Bea atunci ceai — pahar după pahar. Nu lăsa vin în odaie. Nici măcar apă minerală. Este o infamie să se spună, că Esenin se așeza să scrie versuri beat. Și totuși, după înmormântarea lui Esenin s'au găsit mulți literați, cari sau exprimat necuviincios despre modul exagerat al înmăării poetului. „În patosul lacrimogen al intelectualilor noștri se observă o violare a gustului de citit, oferind cetitorilor mereu pe Esenin. Orice poet se crede dator se verse lacrimi pentru Esenin. Plângea natura toată, iar mersul legilor ei părea că se oprise” — se exprima corespondenții ziarelor. Cu fleacuri de acestea nu se hrănesc cititorii. Vreun istoric al viitorului va remarca faptul unei atitudini absurde și arhicotidiene. Pare că e o taină sacerdotală: Esenin e pârțat de trei ori în jurul monumentului lui Pușchin... Adevărul e că în Rusia literară nu există un „eseninism”, poetul a trăit cum a trăit, a fost cum a fost, a cântat cu un talent natural excepțional, original, și în realizările lui cetitorul poate găsi și frumuseți inspirate și note autentice despre lumea țărănească, ce venea la lumină din întunerecul ei social și politic“.

Atrofierea simțului public pentru poezie nu-i un fenomen apărut, de-o pildă, numai la noi. El are un teritoriu mult mai vast.

Occidentul însuși, leagănul predilect al muzelor, pătimește și el de această criză spirituală. Așa Franța, cu mult înainte de izbucnirea cataclismului, i-a semnalat apariția și l-a definit ca pe-un pericol al vieții intelectuale. Publicistica făcea o intensă propagandă în favoarea reaproprierii publicului de poezie, indicând și o parte din mijloacele ducătoare la scop. Și iată cum. Să se formeze comitete în toate orașele-provincii, în care o elită intelectuală să-și exteriorizeze acțiunea sa chemând la ea în diferite ore libere din săptămână publicul (și mai ales pe studenți și pe elevii școalelor secundare), dându-le cursuri practice de poezie modernă, prin lecturi explicative, arătând prin câteva exemple strălucirea gândului poetic în decursul anilor, marcând fiecare generație cu frumusețea ei particulară. Poezia va aduce la deșteptarea reflexului, a gândurilor personale, lectura comentată a poemelor moderne, — mai ales când un bun lector va ști să le pue în valoare — va atrage un număr considerabil de auditori. Particularii interesați, admiratorii artei poetice ca și elevii (viitoarea bază a țării) luând parte la aceste audiții vor ajunge să înțeleagă rolul creator al frumosului, al gustului, al ritmului. Când auditorii vor putea recunoaște frumosul în simplitatea formei, eleganța expresiilor, vor ști să aprecieze curata manifestare a gândului poetic. Oricine — în aceste întruniri utile atât pentru elevi cât și pentru cei adulți — va putea citi din versurile cari le-au plăcut mai mult. În preajma vieții plină de pasiuni și vicii — produsul nenorocit al crizei, al traiului amărât de greu, — aceste adunări sănătoase, în care toți se vor simți ca pe o insulă fermecătoare, îndepărtată de țărmul jalnic al prozei de fiecare zi, — vor aduce ore agreabile, luminoase și uitarea lucrurilor mici, supărătoare ce amenință să înghită orice avânt sufletesc, distrugând cu desăvârșire simțul frumosului, fibrele înălțătoare ce fiecare om le are ascunse în sufletul său, adormite ca în subconștient, și pe care din indolență, sau din cauza supărărilor le neglijează; iar tocmai această neglijență dezolantă îi ajută tot mai mult să fie o victimă a descurajării. De altfel în Occident — pentru a se putea atinge superioritatea intelectuală, această înțelegere perfectă, comuniunea gândurilor între auditori și poeți, s'au format cercuri în care poezii ei înșiși vin și citesc din operele lor proprii, interpretându-le astfel cum ei le-au conceput și executat, făcând astfel mai apropiată legătura spirituală, prin schimbul de gânduri educația sufletului și a gustului, educația spiritului public și glorificarea spiritului, creator ca și în Grecia veche, ca și în secolul fecund și glorios al Poeziei clasice, Mimica spiritului, cea mai fecundă, cea mai utilă, arta consolatoare și animatoare a poeziei, ar fi la fel încurajată ca și exercițiile sportive și exhibițiile cu lupte brutale.

Convorbiri Literare (Iunie—Sept. 1939), un volum de 1000 pagini închinat lui M. Eminescu, este o biruință a publicisticii și a tehnicei românești. Un număr monumental. D-l prof. I. E. Torouțiu, actualul director al bătrânei și glorioasei reviste, se poate felicita. De altfel, nici într'un caz, revista „Convorbiri Literare”, nu putea

lipsi dela datorie de a fi în fruntea tuturor comemorărilor și de-a răspunde cu cea mai aleasă strălucire și... recunoștință a unei obligații, pe care și-o impun familiile cu trecut și tradiție mare. Această revistă doar pe lângă atâtea alte temeuri care îi constituiesc prestigiul, e și acela de a fi găzduit în paginile ei cea mai mare parte din neperitoarele poeme eminesciene. Colaborează cele mai proeminente personalități din România, precum și mulți admiratori ai poetului dincolo de granița noastră. Volumul cuprinde două capitole distincte: I. „Eminescu în cultura națională” și II. „Eminescu în literatura universală”. Prima parte începe cu discursul M. S. Regelui dela Academia Română, în care se scoate în relief specificul hotărîtor în opera lui Eminescu. Acest poet ne-a dat — spune M. S. Regele — pentru prima dată o producție intelectuală românească, a cărei valoare i-a dat puțința, fără greutate, să treacă peste hotarele țării... Urmează studii și probleme de cultură și literatură desprinse din personalitatea poetică, filosofică, politică și culturală a poetului: „Eminescu creator de generații” (N. Iorga), „Ce ne învață Eminescu” (C. Rădulescu-Motru), „Poezia filosofică la Eminescu” (I. Petrovici), „Mihai Eminescu” (Leca Morariu), „Lângă teiul vechiu și sfânt a lui Eminescu” (Principesa Martha Bibescu), „Eminescu pedagog” (Stefan Șoimescu), „Un muzeu Eminescu la Iași” (I. Găvănescu), „Originalitatea lui Eminescu” (C. Manolache), Unde ni sunt vișătorii? (Gr. Trancu-Iași), „Mihai Eminescu” (Grigore Ferchide), Imnuri calde închinare poetului, semnează Aron Cotruș, Radu Gyr, G. Murnu, Lucian Dumitrescu și P. Radu. Despre naționalismul lui Eminescu, scriu Horia Teculescu („Eminescu și Ardealul”), Teodor Al. Munteanu („Eminescu și Evreii”), Nicolae Petrescu („Eminescu gânditor politic”), Scarlat Preajbă („Predominația naționalistă la Eminescu”), și Pamfil C. Georgian („Mihai Eminescu reprezentant al doctrinei naționalismului economic din România”). Urmează studii de G. Bogdan Duică, Vasile I. Postescu, Petru Iroaie, Scarlat Struteanu, Leon Deculescu, Liviu Marian, Lucrezia Kar, Barbu Teodorescu, tot atâția eminescologi distinși, ca și camaradul nostru d-l Romulus Demetrescu care scrie un erudit studiu cu titlul „Câteva forme muzicale expresive în o poezie a lui Eminescu”. În partea a doua, opera lui Eminescu este urmărită peste hotare în tălmăcirile din literaturile: albaneză, americană, arabă, bulgară, cehă, engleză, evreiască, franceză, germană, greacă, italiană, japoneză, jugoslavă, maghiară, polonă, rusă, slovacă, suedeză și în limba latină. O altă latură atinsă în acest volum comemorativ este adunarea tuturor ecourilor trezite în cetitorii streini de către opera lui Eminescu și în sfârșit influența pe care poetul român începe să o și exercite asupra literaturilor streine. Pentru streinătate, sub titlul comprehensiv „Eminescu valoarea permanentă a secolului nostru” semnează d. I. E. Torouțiu și Alexandru Ionescu, prezentare tradusă în limbile: franceză, germană, engleză, italiană, polonă, rusă și maghiară. „Eminescu” opera poetică sub îngrijirea d-lui Prepessicius, editura Fundațiilor Regale, și acest număr din „Convorbiri Literare” sunt două monumente demne de memoria marelui nostru poet,

Premiul Nobel pentru literatură a fost oferit anul acesta, celebrului scriitor finlandez F. E. Sillanpaa reprezentantului cel mai strălucit al literaturii finlandeze. Dăm notele ce urmează după bogatele informații ce au apărut odată cu premiarea și faima mondială a scriitorului. F. F. Sillanpaa s'a născut în 16 Septembrie 1888, în localitatea Hameenkyro din vestul Finlandei. Obârșia sa este destul de umilă. Părinții n'aveau decât căsuța în care locuiau, trebuind să-și câștige existența muncind din greu. Sillanpaa avu totuși o copilărie luminoasă. În 1908 student la universitatea din Helsinki, a urmat științele naturale. Studiile acestea îi dezvoltă o originală concepție biologică despre lume. O frământare sufletească destul de violentă îl rupe carierei științifice. Sillanpaa se înscrie la litere în 1913, care-i permiteau să se refugieze în melancolicele amintiri ale copilăriei și să adopte o altă formă de viață. În 1916 se căsătorește și tot în același an publică primul său roman, care-l făcu repede cunoscut în cercurile literare finlandeze „Viața și soarele”. Tema romanului, de o simplitate nebănuită, e depănarea calmă a sentimentelor pe care le încearcă trei tineri — un băiat și două fete — în timpul celor câteva săptămâni de vară. Au urmat alte lucrări; nuvele, romane. Comentatorii informează că în nuvelele acestui scriitor, eroii, de multe ori fără prea mare însemnătate socială, exprimă suferințele și bucuriile atâtor chinuți, oameni și ei, dar cari ne copleșesc prin înălțimea morală a sufletului lor. În romanul zilelor de război pentru independența Finlandei, numit „Sfânta Mizerie” Sillanpaa reușește magistral să analizeze societatea, sever și obiectiv, cu toate scăderile ei, în contrast cu imperativele clipelor grele. Juha Toivele, eroul principal al romanului, înfățișează drama omului primitiv, care deși se supune fără șovăire soartei se vede obligat totuși să ia o hotărâre, peste puterile lui. În fatalitatea încercării de a supravețui evenimentelor, Sillanpaa a așezat întreaga dramă a năzuințelor înalte. Adevărata viață a celor ce se întrec pe ei însăși a concentrat-o în culegerea de nuvele intitulată „Scumpă Patrie”. În 1923 publică „Hiltu și Ragnon”, în care descrie într'un stil aproape naturalist, legătura amoroasă a unei tinere țărănci cu un don juan de periferie. Sillanpaa a prins sub condeiul său de maestru viața plină de drăgălășenie a copiilor în volumul „Protejații ingerilor păzitori”. Ii urmă „Fără orizont” și „Töllinmaki”, în care autorul inaugurează o nouă metodă în expresiune, cât mai directă și mai naturală. „Confesiuni” e titlul pe care marele literat finlandez, l-a dat meditațiilor sale filosofice. Cartea a apărut în 1928. În 1930 Sillanpaa dădu la iveală „Mulțumesc, Doamne” un bilanț de activitate intelectuală. F. E. Sillanpaa a devenit însă scriitor de talie europeană, datorită extraordinarului său roman „Fecioara moartă”. E adunată aci, povestea a două suflete, — tatăl și fiica sa Silja, o floare care se vestejește prea de timpuriu. Silja întruchipează puritatea virginală, simbolul perfecțiunii androgine, în contrast cu societatea frivolă și plină de patimi în care nu-și găsește locul. Cadrul romanului îl formează natura, în sim-

plitatea ei sălbatecă, neîntinată de civilizație. A mai publicat în 1932 „Drumul omului” și în 1934 „Suflete în noaptea verii”. Sillanpaa a reușit să descifreze, în aspectele multiple ale vieții, permanentul sbucium al făpturilor noastre, spre ceva dincolo de noi, ceva care, deși nu-l putem ajunge, ne e egal cu un paradis pierdut, din care ne-a rămas numai imaginea sa nostalgică. Astăzi patria sa însângerață, vast șantier al morții și al luptelor eroice, poate să-i ofere un material cu care să surprindă din nou istoria literaturii universale.

✦ În „Jurnalul Literar” Nr. 49, d-l G. Călinescu în râvna sa de povățuire a tinerei generații scriitoricești, publică o seamă de foarte utile „Instrucții pentru colaboratori”. Iată ce recomandă, în esență, distinsul profesor și critic ieșean: Poezia e o artă și presupune o noțiune a artei, o cunoaștere a mării poezii universale, a celei române, un sistem de judecăți de valoare, cunoștința momentului istoric în care apari. Completa nevinovăție n'a dat niciodată o poezie mare și n'a existat vreodată un mare poet care să nu fi avut o cunoștință profesională totală. Desigur că nu toți au fost culți în sensul oficial, dar cultură de profunditate au avut toți. Și în orice caz fiecare a avut o estetică. Mulți din tinerii care trimit azi versuri revistelor n'au o cunoștință mulțumitoare nici a literaturii române. Ne-am săturat de poezii analfabeți și nimeni nu poate dovedi că Valéry ar fi fost mai adânc dacă era un lucrător cu cursuri serale. Și apoi cei o sută de inși care ne trimit versuri într'o lună își vor da seama că nu vor putea deveni toți poeți. Un necunoscut ne trimite o poezie care e publicabilă. I-o publicăm și el continuă să ne trimită alte poezii publicabile, dar fără personalitate. Prea sunt scrise revistele noastre de foști lucrători tipografi, de jurnaliști cu patru clase primare, de oameni cu mici noțiuni serale. Vrem mari conștiințe, mari competențe. Un artist se chiamă acela care face o admirabilă sculptură și o ține ascunsă fiindcă nu vrea s'o vândă. Argezi a publicat versurile în volum la 47 de ani. Cine nu e capabil să se satisfacă cu adevărul și caută reclama ieftină nu e poet. Toate șezătorile, toate publicitățile, toate premiile din lume nu vor modifica cu o iotă adevărul pe care veritabilul critic îl știe. Cine se ocupă de un autor francez trebuie să aibă o cunoștință totală a literaturii franceze, să deschidă o istorie literară și să aleagă de acolo ce crede că merită să fie comentat. Dacă e tânăr să se conducă după opinia criticei înalte, nu după reclamele din gazete. Este de mult stabilit în alte literaturi că un tânăr nu poate începe prin a face critică estetică. La noi observarea are un caracter de lege. Un tânăr nu-și poate da opinia dintr'o dată despre să zicem, Odobescu. El nu are încă formație estetică, n'are puncte de vedere, n'are în spatele lui un corp de opinii, n'are rafinament. Cu opinia estetică se sfârșește. Un tânăr de viitor începe prin a face estetică în jurul gândirii și literaturii universale. Acolo nu poa-

te greși. Baudelaire e un mare poet, orice eroare este exclusă. Spiritul eliberat de incertitudini e capabil de finețe în detalii. În literatura română se pot descoperi documente, se pot răsfoi reviste vechi, stabili direcții și filiații, se poate face într'un cuvânt istorie literară. Tinerii mai pot să se exerciteze și recenzând, însă numai sub direcția cuiva a cărui autoritate spirituală o admit. Numai după formarea unei personalități e posibilă eliberarea. Nu se poate crea o generație decât prin intermediul unei persoane. Orice mare pictor a frecat vopsele în atelierul unui maestru, deși acest maestru s'a dovedit uneori inferior elevului. Contactul între generații economisește eforturile și precipită diferențierea. Vina multor tineri este de a se asocia, după sistemul cooperativei, și a se minți reciproc. Ei n'au cultul absolutului și fug de sabia de flăcări a judecății critice. Acel tânăr care neagă cu ușurință atitudinile noastre, care se desgustă repede și în loc să ne urmeze sfaturile și să colaboreze după indicațiile noastre, aleargă la reviste obscure ori își face plachete de versuri dinainte osândite, nu va fi niciodată scriitor.

Fost-au gândul mieu iubite cetitorule, să fac letopiseșul inimii Ardealului și să-i bat urzeala, cum i-a fost începătura. Ce, venită asupra noastră cumplite aceste vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de grijă și suspinuri. Și la acest felii de scrisoare gând slobod și fără valuri trebuiește, iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă. Deci primește această dată, atâta den truda noastră, ca să nu se uite lucrurile... Puternicul Dumnezeu, prea cinstiți boiari, și iubiților leptori, să vă dăruască dupe aceste cumplite vremi a anilor noștri, cândva și mai slobode veacuri, între care, pe lângă alte trebi, să aveți vreme și cu leptura cărților a face iscusită zăbavă, că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată vieța omului zăbavă... Iară să nu va tâmpla într'acest chip, nu-i de vina noastră, ce a celor ce cu necurmată pismă aruncă pietre în oglinda duhului și a pohtelor noastre de ne turbură cărturăreștile trebi și nu ne lasă nicidecum răgaz să ne acupăm de ele. Mai apoi de toate, rugăm pre cetitorii ceștii cărți să nu ne giudice numaidecātu, până nu vor socoti izvoadele și veți afla pre ce cale am imblat. Hiți sănătoși...!

TEODOR MURĂȘANU

SUMARUL ANILOR 1938, 1939

An V — VI

VERSURI

	An. Pag.
MATEI ALEXANDRESCU:	
Drum în munte — — — — —	V. 265
Ā. ANGELESCU:	
Cântec de lumină și întunec — — — — —	V. 115
Cântecul de întunec al lui Lucifer — — — — —	V. 402
ȘTEFAN BACIU:	
Caet regăsit — — — — —	VI. 21
ION BALAN:	
Cântecul Morții — — — — —	VI. 90
M. BENIUC:	
Ultimele garoafe — — — — —	
Curcubeul dragostei — — — — —	
Sfârșit de toamnă — — — — —	
Toamnă bacoviană — — — — —	
Melancolie — — — — —	V. 42
Prolog — — — — —	V. 169
Peste veacuri — — — — —	
Sunt copacul sfrajă — — — — —	
Drumul meu — — — — —	
Și-așa-i bine — — — — —	V. 297
Ziua-și mâna 'n fugă calul șarg — — — — —	
În trupul livezii — — — — —	
Pe inima 'n derivă — — — — —	VI. 220
EMIL GIURGIUCA:	
Țara lui Făt-Frumos — — — — —	VI. 133
Drumul poetului — — — — —	
Sunt cel din urmă cronicar — — — — —	
Duminecă de primăvară — — — — —	
Vatra poveștilor — — — — —	
Încă dorm — — — — —	
GEORGE FONEA:	
Album vechiu — — — — —	
Plângerea fagilor — — — — —	VI. 91
NINETA GUSTI:	
Căsuței noastre — — — — —	V. 192
VINTILĂ HORIA:	
Vals trist Nr. 2 — — — — —	V. 122
Sbor paralel — — — — —	V. 240
Schită de autoportret — — — — —	VI. 168
AUREL MARIN:	
Paseri fără avânt — — — — —	V. 188

	An. Pag.
Renunțare — — — — —	
Fără mărunta stea — — — — —	
Pe sub arbori — — — — —	V. 319
Mama poetului — — — — —	
Cartea — — — — —	
Prietenului poet — — — — —	
Noapte — — — — —	V. 400
Noi, fără teamă, dorim — — — — —	
Culme, înalte ninsori — — — — —	
Și când toamna — — — — —	VI. 18
Și tu, — — — — —	
Morții trec fără grabă — — — — —	
Moartea ultimului prieten — — — — —	
Mâine vom fi mai curând — — — — —	
Timpul cu seceta lui — — — — —	
Seara de azi — — — — —	VI. 101
RADU D. MOLDOVANU:	
Poeme din Georg Trakl — — — — —	V. 124
TEODOR MURĂȘANU:	
Somnorea — — — — —	V. 98
Din poemele lui Ady — — — — —	V. 201
Din poemele lui Ady — — — — —	V. 266
Toamnă — — — — —	V. 326
Crăciun, cufundată vioră — — — — —	V. 403
Din poemele lui Ady — — — — —	VI. 49
Proba de sânge (I. Arany) — — — — —	VI. 109
Poemul Câmpiei — — — — —	VI. 202
Urcuș — — — — —	
GEORGE POPA:	
Plecare dintre voi — — — — —	
Anotimp — — — — —	V. 190
GRIGORE POPA:	
Voevodul — — — — —	V. 29
Sabia — — — — —	V. 29
Decebal — — — — —	V. 30
Inchinare — — — — —	V. 191
Imprimăvărare — — — — —	V. 353
Steaua mamei — — — — —	V. 353
Sora mea pădurea — — — — —	V. 354
Descântec — — — — —	V. 354
Morgenstimmung — — — — —	V. 355
D. I. SÂRBU:	
O, de aș fi știut — — — — —	V. 123
YVONNE ROSSIGNON:	
Tristețea lui Sapho — — — — —	VI. 11
Psalm pentru schimbarea la față — — — — —	VI. 81
Ploaie — — — — —	
Singurătate — — — — —	VI. 164

	An. Pag.
ION ȘIUGARIU :	
Fata din iarbă — — — — —	V. 239
AL. T. STAMATIAD :	
Din flautul de jăd — — — — —	V. 189
CONSTANTIN - STELIAN :	
Poeme din Charles Baudelaire — — — — —	VI. 223
HORIA TECULESCU :	
Nepregetare — — — — —	V. 188
E. AR. ZAHARIA :	
Invocare — — — — —	
Primăvară — — — — —	V. 238

PROZĂ

ION AGÂRBICEANU :	
Strechea — — — — —	V. 99
Inserare — — — — —	V. 225
V. BENEȘ :	
Moartea prietenului meu Savin — — — — —	V. 1
Wilhelm Temerarul Duce de Brabant — — — — —	V. 356
Ingerul alb — — — — —	VI. 28
Amo, amas, amat — — — — —	VI. 205
ION CODRIN :	
Mocniri — — — — —	VI. 83
Papagalul — — — — —	VI. 169
PAUL CONSTANT :	
Martor în procese mici — — — — —	V. 116
Chelălău — — — — —	V. 241
Oameni bolnavi — — — — —	V. 367
IL. HAIDUCU :	
Slăbiciuni — — — — —	VI. 93
GÁRDONYI GÉZA :	
Vinul — — — — —	VI. 96
EMIL GIURGIUCA :	
Opium — — — — —	V. 175
IONEL NEAMTZU :	
Aniuniu — — — — —	V. 364
TEODOR MURĂȘANU :	
Tolba cu notițe — — — — —	V. 48
VICTOR PAPILIAN :	
Tragic — — — — —	V. 45
DUMITRU PASCOTĂ :	
Circea — — — — —	V. 193
VASILE RUSU :	
Poveste simplă — — — — —	V. 57
Pământ nou — — — — —	V. 231
Dușmanii — — — — —	V. 321
Pe drumuri — — — — —	VI. 13
Acasă — — — — —	VI. 146

	An. Pag
ORTANSA ȘTEFĂNESCU:	
Căutare — — — — —	V. 185
DORIN SPERANȚIA:	
Preludii din Debussy — — — —	VI. 208

ESEURI, STUDII, ARTICOLE

ION AGĂRBICEANU:	
Octavian Goga — — — — —	VI. 1
ZEVEDEIU BARBU:	
Oameni de prisos — — — — —	V. 31
Poezia lui Mihai Beniuc — — — — —	V. 145
Rânduri pentru Idee — — — — —	V. 313
V. BENEȘ:	
Discuție în jurul pictorului Grigorescu — —	V. 157
ANATOLE CHIRCEV:	
Pentru adevărul de participare — — —	V. 249
Problema omului la Dostoewski și Nietzsche —	VI. 22
ROMULUS DEMETRESCU:	
Comentar la poeziile lui Emil Giurgiuca — —	V. 80
Comentar la poezia lui Teodor Murășanu (I) —	V. 306
Comentar la poezia lui Teodor Murășanu (II) —	V. 384
Un nuvelist nou (V. Beneș) — — —	VI. 34
LIVIU GIURGECA:	
Muzica în concepția câtorva romancieri — —	V. 258
GH. PAVELESCU:	
Criza principiului de autoritate în concepția lui G. Ferrero	V. 374
Concepția etnografică asupra culturii — —	VI. 152
GRIGORE POPA	
Paradoxiile vieții — — — — —	VI. 138
Artă și valoare — — — — —	VI. 193
HORIA TECULESCU:	
Poezia lui Lucian Blaga — — — — —	V. 104
EDMEE TEMASIAN:	
Dragostea lui Flaubert pentru Luise Colet —	VI. 104

IDEI, OAMENI, FAPTE

ȘTEFAN BACIU:	
Tristețea revenirilor — — — — —	V. 330
A. P. BĂNĂȚ:	
Cum am cunoscut pe Octavian Goga — —	V. 404
ZEVEDEIU BARBU: Grigore Popa: „L'actualité de Pascal“ Paris,	
1937 — — — — —	V. 62
V. BENEȘ:	
Expoziția de pictură a d-nei Fuchs Zottoviceanu, Cluj — Sala	

	An.	Pag.
de sticlă a Prefecturii. — Expoziția de pictură: Al. Tohăneanu, Cluj — Sala de sticlă a Prefecturii. — — — —	V.	130
OCTAVIAN DĂNILĂ: Actualitatea lui Nietzsche — — — —	VI.	237
HYPERION: O clipă de meditație — — — —	VI.	126
EMIL ISAC: Scrisoare lui T. M. — — — —	VI.	239
GRIGORE POPA: Scrisori din Paris: Note despre teatrul francez — — — —	V.	60
Scrisori din Paris: Eternitatea Franceză — — — —	V.	204
Mesajul lui Octavian Goga — — — —	V.	270
O panoramă a literaturii române contemporane — — — —	V.	227
La curțile dorului — — — —	VI.	69
LICU POP: Cu privire la actualitatea poeziei lui Coșbuc — — — —	V.	272
TEODOR MURĂȘANU: † Octavian Goga — — — —	V.	202
† Moartea Reginei Maria — — — —	V.	269
Doi memorialiști: Oct. C. Tăslăuanu și A. P. Bănuț — — — —	VI.	185
ION I. RUSSU: O enigmă și un miracol istoric: Poporul Român — — — —	V.	125
Cosmobiologia — — — —	VI.	73
Platon, Fedon trad. de Șt. Bezdechi — — — —	VI.	235
CONSTANTIN STELIAN: Ioan I. Ciorănescu — — — —	V.	272
BUCUR ȚINCU: Dezagregarea Europei — — — —	VI.	124
Acordul cultural franco român — — — —	VI.	180

CĂRȚI, CRONICA LITERARĂ

M. BENIUC: Grigore Popa: Cartea Anilor tineri — — — —	VI.	172
ROMULUS DEMETRESCU: Ion Petrovici: Schopenhauer; — Th. Simensky: Povestea lui Nala, episod din Mahābhārata; — Doina Bucur: Poeme pen- tru adormit durerea; — Elena P. Iosif: Confidențe; — Vintilă Horia: Procesiuni; — Emil Giurgiuca: Anotimpuri — — — —	V.	64
Ștefan Baciuc: Micul Dor; — Aurel Marin: Versuri; — Ion Pillat: Din Poezia germană (tălmăciri); — Ion Pillat: Poezii din Baudelaire; — Al. T. Stamatiad: Pagini din Oscar Wilde — — — —	V.	132
Ion Agărbicianu: Răbojul lui Sf. Petre; Sectarii; — Sandu Teleajen: O fată singură; — Ion Șugaru: Trecerea prin alba poartă; — I. O. Suceveanu: Vibrări; — V. Măgură: Tâmpile în flăcări; — Corneliu Sav: Înfloriri; — P. Stati: Licăriri de stele; — Vladimir Vecerdea: Maree; — Mihail Sadoveanu:		

Valea Frumoasei	— — — —	V. 206
G. Topirceanu: Postume; — Al. Dima: Fenomenul românesc sub noi priviri critice, studii și comentarii; — Memento		V. 278
Mihai Beniuc: Cântece de pierzanie	— —	V. 352
Octav. Șuluțiu: Pe margini de cărți; — Septimiu Popa: Caravanele Ardealului	— — — —	V. 410
Victor Papilian: Vecinul, De dincolo de râu (nuvele ardele- nești)	— — — —	VI. 52
Zaharia Bârsan: Domnul de Rouă; Aurel Marin: Poezii; George Todoran: Rod peste Măine; Ion Vlasiu: Am plecat din Sat; Corneliu Axente: Legea Munților; Mircea Alexiu: Invinșii; George A. Petre: Umbre și lespezi	— — — —	VI. 111
G. Moroianu: Chipuri din Săcele; M. Serban: Nunta de argint; Victor Ion Popa: Ghicește-mi în cafea; Paul Constant: Oa- meni cu cioc	— — — —	VI. 174
I. E. Torouțiu: Studii și Documente	— —	VI. 226
NIC. N. MUNTEANU: Petru Neagoe: Drumuri cu popas	— —	V. 375
ION I. RUSSU: I. Lupaș: Istoria Unirii Românilor	— —	VI. 66
OCTAVIAN VUIA: Emil Cioran: Cartea amăgirilor	— —	VI. 184

INSEMNĂRI

ZEVEDEIU BARBU: Răspuns unei recenzii din „Viața Românească”		V. 423
M. BENIUC: Amici literari	— — — —	V. 348
ROMULUS DEMETRESCU, Un articol despre literatura română în Die Neue Literatur. — Pedagogul Vittorino da Feltre	— —	V. 142
O evocare a prof. V. Bogrea	— —	V. 290
Fontenelle a scris la Princesse de Clèves?	—	128
DIMITRIE MACREA, Atlasul Linguistic al României	— —	V. 289
Un cuvânt bun venit de departe	— —	V. 141
MARTIAL, Romanul românesc	— — — —	V. 143
NICOLAE MOCANU: Folklor dela moții din Scărișoara	— —	241
TEODOR MURĂȘANU, Aspecte din literatura maghiară ardeleană	—	V. 79
O nouă editură literară. — Cărți și reviste	—	V. 144
Scriitori, cărți și editori. — Criticul G. Călinescu despre poezia lui Octavian Goga. — Noutăți literare	—	V. 223

Moartea lui Ovid Densușianu. — Aspecte din literatura maghiară ardeleană. — Un sfert de veac dela moartea lui Șt. O. Iosif. — Antologia tinerei poezii ardeleno. — O poezie închinată lui Oct. Goga. — „Noua Junime“ la Iași. — Greutățile de apariție ale revistelor. — ** Premiul Editurii Miron Neagu			V. 291
Octav Șuluțiu. — Autori români în ungurește. — „Hanul Roșu“ de V. Beneș. — Dintr'un manifest literar			V. 349
Pe marginea Colindului. — În casa unui „intelectual“ bogat. — Francis James. — Nemuirea Academiiilor. — „Urcan Bătrânul“			V. 426
Criza cititului. — Un premiu pentru apropierea româno-maghiară, prin literatură. — Conflict între literații ieșeni. — Meșterul Manole. — Symposion			VI. 80
Poetul Tudor Arghezi despre „Poezie“. — Influența poeziei lui Lucian Blaga. — Rostul intelectualității. — M. Sadoveanu Doctor Honoris Causa“. — Revistomanie. — Traduceri din românește în ungurește			VI. 122
Comemnrarea lui Eminescu. — Popas la Râșinari. — „Jurnalul Literar“. — „Tară Nouă“			VI. 189
Summi Pontificatus. — Aurel Esca. — Amintirea lui Serghei Esenin. — Pentru reconcilierea publicului cu poezia. — Convorbiri Literare închinat lui Eminescu. — F. E. Sillanpaa. — Instrucțiuni pentru colaboratori. — Inter arma			242
ION ȘTEFAN:			
Prețiozitatea d-lui G. Călinescu	—	—	V. 78
BUCUR ȚINCU:			
O valoare spirituală: Horia Teculescu	—	—	76
Ioan Petrovici. — Tudor Vianu	—	—	187
SEVASTIAN VOICU:			
Un omagiu lui Ilarie Chendi	—	—	V. 423

